Christianæ

PIETATIS PRIMA INSTITVTIO,

Ad vsum Scholarum

Latine Scripta.

LONDINI,
Impensis Bibliopolarum.
1615.

Hanby. +
Eatwod.
Andrews
Dare
Wintner-
ponell.
Fa[illegible]
French.
Solman f.
Younge a.
Younge f.
Alexander.

REVERENDIS-

SIMIS IN CHRISTO

Patribus ac Dom. *Matthæo* Archi-
piscopo *Cantuariensi*, Edmundo *Ar-*
chiepiscopo Eboracensi, *Edwino* Episcopo
Londinensi, aliisq; reuerendis patribus, Episco-
pis Ecclesiæ Anglicanæ, vigilantissi-
mis, fidelissimisque Pa-
storibus.

QVum seculi huius ad interitum iam ruentis mores perditos, & corruptelis omnibus depravatissimos: nō sine acerbissimo animi dolore mecum sæpe considero: animaduertāque diuturnam peccandi consuetudinem hominū mentibus quasi callū quoddā ita obduxisse, vt neque virtutibus præmia, neq; supplicia vitiis æterna, diuinis proposita legibus, vllam iam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur, in eam rā-

dem cogitationem venio, vt aut nullã pr
sus spem ostendi fore aliquando melius,
siqua est etiam nunc reliqua, eam in sa
pueritiæ atque incuntis adolescentiæ in
tutione & disciplina omninò repositam
existimẽ. Nam teneri illi & flexibiles
mi, non solũ quocunque torqueas trahã
sed quocunque etiam vel leuiter ducas,
quentur, atque vt voles, flecti arbitrio
fingi possunt: & quia sunt ab omni ha
nus scelere vacui atque integri, non nihi
illis loci salutaribus adhuc monitis, con
isque patet. Quæ cogitatio, patres in C
sto reuerendissimi, in eam me mentẽ im
lit, vt ad primam illam Christianæ piet
institutionem puerilem Latinè scriben
me applicarem: eamque variis tractat
modis hoc quidẽ libello verbis tantum
dò necessarijs & proprijs, breuiter comp
henderem: altero verò libro, eandem
is verbis luculentioribus & pluribus,
pioſe explicarem; Vt & illi, qui breuit
student, & qui vbertate etiam orationis
lectantur, ad sua vtrique ingenia sensu
apta & accomodata inuenientes, volup
te aliqua ad legendum inuitarentur. C
etiam mihi magna fuit, vt breuitate v

pla

planè tamen & perſpicuè dicerem, & in illa rurſus vbertate, ne inſolentiùs copia abuterer.

Quum enim Latinè vel intelligere in aliqua laude loqui etiam in magna poni ſoleat, tamque multi eius linguæ ſtudio inflammentur, puerique ob eam cauſam doctis hominibus in diſciplinam tradantur, hanc oblatam occaſionem putaui, quo interea etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ eſt ante omnia expectanda, tenellis mentibus inſtillaretur. Quum verò multos valde pœniteat ita ſe pueros Latinè didiciſſe, vt cùm loqui ea lingua aut ſcribere velint, ſibi ipſi plerũque diffidãt: vt ea moleſtia, quæ me etiam, non tam mea tamen, quàm illorum, quos aliquando inſtitui cauſa, ſæpè ſanè ac grauiter torſit, alios liberarem; diligentiam, quantum potui, maximam adhibui, vt emendata eſſet ratio & pura: & neque in ſimplicibus verbis quod non eſſet Latinum, neque in coniunctis quod non eſſet conſequens, iure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea ſunt in fine maioris libri notata.

Has inſtitutiones Latinè à me ſcriptas,

tas, amici duo mei (homines docti) alter
sermonem vulgarem nostrum, vt omnib
scilicet essent communes; alter in studios
rum gratiam, gracè etiam conuerterun
Omnibus quidem nobis mens eadem, ide
erat propositum, vt quam plurimis videli
plurimùm prodesse eniteremur.

Vnde enim potiùs Anglicè primùm leg
re discent pueri nostri, quàm ex libello, q
pietate etiã teneros interim animos imbu
at? Et reuera si quisquam, vel puer, v
adolescens, ista Anglicè reddita diligent
legat; praterquam quod Christiane relig
onis summam dilucidè explicatam, & in
telligere facilè, & ediscere etiam si veli
haud difficulter possit, quod est certè in lu
cro vel maximè ponendum: eadem etia
opera sermonem vulgarem nostrum & pr
nunciare rectiùs, & scribere emendatiù
addiscet: quod commodum aspernandu
non esse ex multorũ sermonem Anglicu
loquendi scribendique vitiosa atq; corrup
ta consuetudine, ipsa propemodum est luc
clarius. Iam verò vnde potiùs ordientu
prudentes & pii doctores prima Latinè lo
quendi elementa pueris tradere, quàm à pi
aliquo paruoque & facili Latino libello, cu
ius

ius sententiam vt Anglicè iam ante dictum, teneant? atque ita partim recognoscentes, partim etiam discentes, rerum pariter optimarum memoriam renouent, & verborum etiam nouitate delectẽtur. Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latinè loquendi studio teneri iã incipient, quæ augusto sermonis genere contracta prius legerant, ad eadem etiã ratione copiosa vberius & fusius, aliog; exprimendi atque eloquendi genere explicata cognoscendũ, sua sponte sine moniteris præcepto festinabunt.

Deinde, postquam istis diligenter legendis, atque inter se comparandis aliquot in lingua latina progressus fecerint, vt certè facient, haud minore iam eadem etiam græcè scripta legendi cupiditate ardebunt: vt illis discendi, præceptoribusq; docendi nõ laboriam, sed voluptas sit futura. Hæc ratio docendi discendique, et res easdem aliis atque aliis verbis, quàm maximè fieri possit lectis explicandi, Græcaque cum Latinis coniungendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse atque vtilissima adolescentibus, in quibus vbertatem se efferre voluit. Hac ille ratione eam Latini & Græci etiã sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilitatem,

tem, proprietatem elegantiã, quibus longe multumque cæteris omnibus omnium ætatum hominibus antecellunt, consequuntur & adepti sunt.

Et vt eò aliquando perueniam, quò maximè & directò hoc meum spectat institutum non tantum iuuentus nostra assiduis istis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à primo pueritiæ, ad ineuntem vsque progredientemque adolescentiam assuefacta, à desidia, malorum omnium matre, arcebitur: verum etiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, eisdem occasionibus toties repetita, altissimas in teneris illorum animis radices agit; quæ mirificè etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorum monitis diligẽter exquirent, quæ sint in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod vt sine vllo pene labore tedióue præstare possint, oppositæ vbique in conspectu notæ facilem ipsi compendariámque viam ostendunt. Fieri vero nõ potest, quin detremenda diuini numinis maiestate, potẽtia, iustitia, eiusque rursum paterna in nos per Christum bonitate, benignitate

nignitate, beneficentia, & de tota religione Christiana, assiduè audiendo, legendo, repetendo, meditando, ea ætate quæ est ad optima quæque oportunissima: fieri inquam non potest, quin & Dei metum atque reuerentiam, quæ iam ex hoc mundo penè profligata esse videtur, eiusque etiam amorem atque illi placendi, vitæque cum vertute degendæ studium, in auribus, oculis atque animis suis ita penitus figant, vt nulla vnquam vi labefactari aut obliuione deleri posse confidam. Hæc est summa consilij mei, hæc me ratio impulit, vt laborem mihi non necessarium studiosis adolescẽtibus, vt spero vtilem, susciperem. Huius vt omnis mei otij pariter atque negotij, rationem vobis reddendam esse existimaui, patres in Christo reuerendissimi, quorum ego pietatem, sapientiam, doctrinam, authoritatem, vt debeo, plurimi facio: beneuolentiaque, & grata memoria atque honore merito prosequor.

Vestri studiosissimus obseruantisimusque,

Alex. Nowellus.

MAGISTER. AVDITOR.

NArra mihi mi fili, quam religionem colis?

Audit. Eandem illam quam Christus Seruator noster docuit; vnde Christianus nominor, & ita reuera me esse confido. Act.11.d.26.

M. *Quanam est Christiana pietas?* Mat.4.b.16. Ioan.15.24.

A. Pietas Christiana, est diuini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius.

M. *Vnde est eius intelligentia capienda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris nouique Testamenti libris explicatur. Ioan.5.d.39. Act.17.c.11. 2 Tim.3.d.15 16.17.

M. *Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti nominatur?* Ioan.4.d.25. Ga.3.c.15.17 Gal. 1.3.8.9. Deut.4.c.2. Esa.3.d.21.

A. Quia diuina voluntas de rebus expetendis fugiendisque, in eo perfectè atque immutabiliter continetur, à qua vllam in partem non est deflectendum.

M. *Qua ratione modoque, diuina voluntatis in eius verba explicata perquirenda est cognitio?*

A. Assidua diuini verbi lectione atq; meditatione, aut attenta eius, ab alijs lecti pureque explicati, auditione. Ioan.5.d.9. Act.17.c.2.3.

M. *Satin'*

1 Cor. 1, d. 21 & 3. b. 7. Psa. 119. c, 33 34. 35. Ioan. 19, b, 13.

M. *Satin id est?*

A. Quia mortalium nemo diuinæ sapientiæ, in eius verbo recõditæ scientiam ingenio industriaue suapte cõsequi potest; à Deo precari sedulò vehementèrque debemus, vt per spiritum sanctũ suum, mentes nostras sacri verbi sui cognitione, fideque, & voluntati ipsius in eodem illustratæ parendi studio ardenti imbuere velit.

M. *Quæ sunt diuini verbi partes præcipuæ?*

A. Lex & Euangelium.

Ioa. 1. b. 17. Luc. 16. d. 16 Act. 13. f. 39 Ro. 6. c. 1. a. 15 Mat. 22. d. 37 38. 39. 40. Lu. 10. 27. 28. Rom. 10. a. 5. Gal. 3. b. 10

M. *Hæc duo: alterum ab altero, quomodo secernuntur?*

A. Lex ad omne nos officij munus instruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum, vtque vtrique illud præstemus, summo studio præcipit; & legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem eius ruptoribus minitatur.

Mat. 1. b. 15 Luc. 5. 32. Ioa. 1. b. 17. Act. 2. a. 38. 39 & 13. f. 38. 39. Ro. 1. a. 5. b. 16 & 5. c. 1. 15. 4

M. *Euangelium verò quid?*

A. Euangelium nobis confirmat, Deum, per fidem in Christum, illis qui contra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturumque, modò animi

animi dolore quod eum offenderint, afficiantur & se ipsos reprehendẽtes, corrigere atque emendare studeant.

M. Quot partibus constat vera religio?

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profluit, duas habet partes,

M. *Quænam illæ sunt.*

A. Obedientia, quam lex imperat, & fides, quam Euangelium requirit.

M. *Verum maioris perspicuitatis gratia in plura te membra religionẽ partiri velim*

A. Videor mihi non inepte quatuor has vt principes veræ religionis partes posse recensere: obedientiam, fidem, inuocationem, & sacramenta.

M. *Age ergo: de istis quatuor, vt ea ordine recitasti, te interrogabo. Et quoniã vera obedientia quæ prima pars est, ad regulam diuinæ legis, sic dirigenda, necessario primum intelligendum est, quid de lege Dei sentias?*

A. Legem Dei, duabus expressam tabulis iustitiæ normam esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, vetantemque contraria.

M. *Prior tabulæ quæ tractat?*

A De-

Ioan. 14 b 15 c. 21. 23. 24. Rom. 10. 5. 6 b 8. Mar. 1. b. 15. Ro. 1. a. 5. b. 16.

Ioan 14 b 15 c. 18 23. 24. Mar. 16 d. 16 Acts 2 c. 21. Ro. 10. c. 12. 13. Ioan. 14. b. 13 c. 12. 13. 14. Gal. 3. b. 10.

Ex 34 d 28. 29 Psal 19. b. 6. 7. 8. 9. 10. Exod 20. Deut. 5 Esa 30. 21.

A. Debita Deo pietas officia tradit, quatuorque prima præcepta in ea continentur.

M. *Secunda quæ docet?*

A. ad charitatem, mutuáque inter homines officia nos instituit, ad quam reliqua sex præcepta pertinent; Ita lex vniuersa decem omnino præcepta complectitur, ex quo fit, vt de calogi nomine appelletur.

Mat. 10. c. 11, 12. & 22. d, 39. 40. Exo. 34. b, 13. Deut. 4. b, 13.

M. *Quod est prima tabulæ præceptum primum?*

A. Deus sic est eloquutus; Audi Israel: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio seruitutis Aegyptiæ: Non habebis deos alienos coram me.

Ex. 20. c. 1, 2, 3 Deu. 5. 1. 5, 6, 7

M. *Quare nos primum commonefacit se dominum deum nostrum esse?*

A. Illis verbis eius immensa infinitaque maiestas, potentia & bonitas explicantur; nosque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in beningnissimum, beneficentissimumque ingrati esse velimus.

Deu. 10. b. 12 13. Mal. 1. b. 5, 6.

M. *Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus Deos alienos coram se?*

A. Ido-

A. Idolatria omnis his verbis prohibetur ac damnatur.

M. Quid est idolatria?

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum tribuere, aut in illis vt Dijs quibusdam fiduciam perfugiumque habere: quod patrare scelus esset maximè detestabile. Ipsius enim solùm maiestati diuini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculisque omnibus opem atque auxiliũ petere & expectare; illius benignitati nos nostraque omnia debere, gratis animis agnoscere, ingenueque confiteri oportet.

Psa. 118. p. 8. 9 Mat. 4. b. 6. Deut. 12. b. 5. 23. d. 20. 21 Mat. 12. d. 37 Psal. 50. c. 14. d. 23. Psa. 79. p. 13. & 95. 2. 6, 7. & 100. 2. 1. 3. Ioan. 5. c. 23. 1 Cor. 4. b. 7. Iacob. 1. c. 17.

M. Suprema illa verba, coram me, aut in conspectu meo, quid sibi volunt?

A. Nihil tam penitus absconditum esse, aut in occulto latere, quin deo notissimum sit, atque apertissimum; & proinde non voce, manifestisque solùm vitæ actionibus atque externa specie, sed intima etiam atque sincera puræ mentis sanctitate, Deum, illumq; vnum præterea neminem, piè colendum esse atque venerandum.

Psal. 7. b. 9. & 139. c. 14.

Esa. 29. c. 13. Mat. 15. a 8. & 15 a 8.

M. *Sum-*

M. *Summatim expone, quos maximè putes hanc in legem peccare.*

Leu.19.c.31. Esa.8.c.19. & 47.b.9. Deut28.c.19 10. Mat.15.a.23. b.6.6:

A. Idolatræ (vt dixi) omnes, omnes arioli, augures, & coniectores, incantatores, venefici, magi, sagæque omnes, omnesque qui ad illos deferunt, illisue fidunt, Prophetæ item mendaces, omnes qui falsa, vanaque docent, præterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, sed ianibus suis somnijs aut coniecturis ducuntur: denique qui res vllas conditas suprà, aut æquè atque Deum conditorem metuunt, amant aut magnifaciunt, hi omnes hisque consimiles vniuersi hanc legem violant.

M. *Recita iam præceptum secundum.*

Ex.20.a.1. d.23. Leuit.26.a.1. Deu.4.c.15. 16.17.18.19 Esa.40.a.18. & 44.9.&c.

A. Signum sculptile, aut simulachrum vllius rei quæ aut suprà in cœlo, aut infra in terra, aut in aquis infra terram sit, non effinges. Ea non veneraberis, neque coles: nam ego sum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vsque quartamque progeniem osorum mei; clementiaque vtor ad millesimam vsq; progeniem, erga meos amantes

mantes, mea que præcepta conſeruantes.

M. *Videri poſſit hac lege pictorum fictorumque artificia condemnari, ita vt fas non ſit vllas omninò imagines habere.*

A. Nequaquam: in primis enim hæc tabula mininè de rebus artificioſis, quæ ad humanos ciuileſque vſus expetuntur ſed de ijs tantum, quæ ad Dei cultum pertinent agitur. Mat. 22. c. 20. 21. d. 36, 37.

M, *Quænam eſt igitur huius præcepti ſententia?*

A. Hoc ſecundo præcepto prohibet Deus, primum, ne imagine vlla ipſum imitari, vel ad vmbrare, quærere, aut colere conemur. Secundo, ne ſimulachra ipſa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idolatriam aut ſuperſtitionem abutamur, interdicit: verùm vt Deum ſolùm, non ad noſtram arbitrium libidinemque, ſed pura atque integra mente, vereque, quemadmodum nobis ſuo ipſius verbo præſcriptum eſt colamus & veneremur. Eſa. 40. d. 18. &c Deu. 5. a. 8, 9. Pſal. 97. b. 7. Eſa. 44. c. 17.

M. *Quam ob cauſam Deum corporea ſpectabilique forma effingere ne fas eſt.*

A. Quia corporea, infirma, inanima,

Psa. 11.3. 2.c.4 5,& 1,15,22. Esa.40.c.18.&c Ioan.4. c. 24. Rom.1.c.20. 23.&c.

vanaque effigies aut imago nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinita, immensa, incomprehensibili magnitudine, maiestateque, communitatem habere; nec vllam eius similitudinem speciemue gerere potest.

M. *Quem nam colendi morem hic condemnat?*

Leuit.26.a.11 Deut.4.c.19, & 5.b.9. Psal.97.b.7, & 115.b.8. Esa.44.c.17. Act.7.f.38.

A. Quum precatione vsuri, nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite aut alia significatione illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

Exod.20.a.5. Deut.5.b.9,& 6,15. Psal.76.f.38.

A. Nam ego (inquit) sum Dominus Deus tuus, Zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vsque quartamque progeniem osorum mei.

M. *Quamobrem hæc cõmemorat Deus?*

Deut.10.b.12 13. 2Reg.18.f.39 Mal.1.b.5,6. 1Tim.6.c.15 16.

A. Dei atque Domini vocabulis sese nuncupans, etiam atque etiam monet vt tum ad maiestatem, tum ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos

totos accommodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut consortem secum venerationis suæ se nullo modo tolerare posse. Exo.34.14. Esa.42.b.8.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendum Idolatriam?*

A. Quò nos magis ab Idolatriæ peccato, quod tam vehementer detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantùm, sed in eorum etiam liberos posterosque vindicaturum esse: Exod.34.b.7 Esa.14.c.20

M. *Perge porrò, quod reliqui est in hac lege explicare.*

A. Quemadmodum Deus grauiter minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus: Ita prolixiùs adhuc de sua clementia, bonitateque promittendo, nos ad sibi parendum allicit, cõfirmans cum ijs omnibus, qui se amant, suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterorum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum. Deut.5.b.10. Exod.34.b.6,7

M. *Quum anteà vltionem tertiæ, aut ad summũ quartæ generationis denunciet: quid est, quòd hic clementia sua aliquot millia comprehendat?*

Psa.30.2.c.& 10.3.b.8,& 145b.8. Esa.54.b.7,8, 10.

A. Vt demonstret ad facilitatem se beneficentiamque, quàm ad acerbitatē atque asperitatem impendio magis esse propensum.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non vsurpabis: neque enim sinet impunitum Dominus qui eius uomen inaniter adhibuerit.

Ex.20.b.7. Leu.16.b.12.

M. *Quid est inaniter vsurpare nomen Dei?*

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, periurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium iusiurandum abuti: Deumue nisi iusta de causa, magnaque adhibita reuerentia vel semel nominare.

Esa.8.c.19,& 52.b.5. Leu.19.b.12 Act.19.c.13 1Tim.1.b.10 Mat.5.f.33.34 Psa.11.3.a.1,2

M. *Non potest ergo Dei nomen in iureiurando rectè adhiberi?*

A. Potest profectò, cùm graui de causa, iustiurandum iuramus, vt aut verum testimonio confirmemus, præcipuè legitimæ alicuius potestatis accitu ad id euocati: aut ob alias res magnas atque graues, vt vel Deo suus honos atq; gloria conseruetur, aut cumulatius etiam auge-

Exo.22.b.11 Ioan.2.b.17. Psal.15.b.5, & 63.b.12. 2Cor.1.d.23 Heb.6.d.16

augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines coniunctio beneuolentiaq; retineatur. Huiusmodi aliqua oblata occasione sacramento contendere licebit, venerando verendoque dei tantũ nostri, non vllius cuiusquam alterius, nomine adhibito.

M. *Quid de inceps in lege est?*

A. Neque enim impunitum (inquit) sinet Dominus, qui nomen eius inaniter adhibuerit. Exo. 20. b. 7 Leu. 16. b. 12.

M. *Cur in diuinum nomen iniurioſis peculiares hîc mina præponuntur?*

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eò studiosiùs, ne iniuriam illi faciamus, caueremus. Leu. 19. c. 12. Ezek. 20. b. 9. c. 14.

M. *An ergo nefas esse putas diuorum aliorumue hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?*

A. Omnino: iusiurandum enim dare idem est, atque eum, per quem iuramus, & veritatis testem, & si peierimus, perjurij nostri vltorem, punitoremque constituere: quam laudem intellegendi vindicandique maleficia omnia, diuinæ solius sapientiæ atque maiestati debi- Exo. 12. b. 13 Psal. 93. b. 12 Heb. 6. b. 16. Deut. 9. d. 13. & 10. d. 10. Iosua. 23. b. 9 Esa. 38. c. 16

tam alijs perſonis rebuſuè impartiri immane ſcelus eſſet.

M. *Recita iam proximum præceptum.*

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ eſt poſtremum, ſic habet: Diem ſabbati ſanctè agere memento; ſex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo verò die, quod eſt Domini Dei tui, ſabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec ſeruus tuus, nec ancilla tua, neque iumentum tuum, neque apud te degens peregrinus: nam ſex diebus perfecit Deus cœlum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, ſeptimo quieuit. Itaque diem ſabbati ſacrum, ſibiquè dicatum eſſe voluit.

Exod. 16. c. 22 & 20. b. 8, 9, 10 11, & 13. a. 3. Leuit. 23. c 3. Deut. 5. c. 21, 12. 14. 15. Ezek. 20. b. 12 Ge. 2. a. 1, 2. 3 Heb. 4. a. 3. c. 9 30.

M. *Sabbati vocabulum quam habet ſignificationem?*

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici poteſt: nam eo die pij humana opera omnia miſſa facere debent, vt diuina religionis ſanctitatiſque ſtudia diligenter colere poſſint.

Exo. 16. d. 2, 3 Leu. 16. c. 31. Iere. 17. c. 21. Leu. 23. c. 56 Eze. 46 a. 3 Mar 6. a. 2

M. *Quamobrem ſuam nobis ſectam Dominus ad imitationem expoſuit?*

A. Quia

A. Quia insignia præclaraquè exemplà humana mentibus penitus insident, stimulosque admouent acriores. Dominos enim serui, & parentes liberi perlibenter imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, vt mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similesque præberent. Tob.2.b.12 Io.13.b.13.1 1 Cor.1.b.15 16, & 11.2.1 Ephe.5.a.1, 1 Pet.2.d.21 f.41.

M. *Sabbati piè colendi quænam est ratio?*

A. Populus in vnum locum congregari debet, vt disciplinam Christi intelligat, vt fidei suæ confessionem edat, vna voce communia vota Deo faciat, vt diuinorum factorũ memoriam conseruet, vt Deo pro suis diuinis erga se meritis gratias agat, & vt misteria sacra à Christo instituta concelebret. Mat.9.a.4. Luc.4.c.16. Act.13.b.27 Mat.10.b.37 Psal.95.a.2 Esa.56.c.7. Mat.21.c.13. Eph.3.d.21 1 Cor.11. d. 18, & 04.c.29

M. *Ecquid præterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?*

A. Externa hæc est requies, celebratioque Sabbati: præterqaam, quies est colendique Sabbati ratio quædam spiritualis.

M. *Quænam ea est?*

A. Quum à rerem humanarum occupa-

Esa.1.c.14.16. & 58.a.13. Heb.4.d.9,10 cupationumq; & studiorum nostrorum cura vacantes. Dei nos arbitrio, vt is ad suum nos sensum formet, penitùs tradimus: quumque (vt sacrarum literarum verba vsurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus commotionibusq; ſ. quam frænos inijcimus, vitiosam naturam nostram comprimentes, vt ad diuinam nos voluntatem accommodemus: eo enim pacto sabbati nostri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & conuenienter exemplar, & similitudinem requietis illius imitabitur, quam in cœlo sempiternam & perpetuæ sanctæque oblectationis pleniſſimam fumus habituri.

Gal.5.d.24. Col.3.a.2.

M. *Satin' erit iſta ſeptimo quoquo die exequi?*

Pſal.1.a.2,& 84.a.4. Luc.18.a.1. Eph.5.c.19,20 *A.* Oportet sanè quemq; seperatim ista secum quotidiè recordari atque meditari, humanæ tamen infirmitatis desidiæque effugiendæ gratia, certus dies ad hanc rem propriè designatus est.

M. *Hactenus prioris tabulæ præcepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons eſt omnis boni atq; origo, breui explicatur: noxæque omnes, quæ ad deum*

directò

directò spectant, prohibentur: nunc verò qua sint charitatis benevolentiæque in homines nostræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt atq; hauriuntur, & secunda tabula continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet principium: Honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus. Exo. 20. b. 12. Deut. 5. b. 16. Mat. 15. a. 4.

M. *Honoris vocabulum, quam hic habet significationem?*

A. Honor parentum, eorum amorem, timorem obseruantiamq; comprehendit: et parendo, inseruiendo, opem ferendo illis, eosque tuendo, alendo etiam atque sustinendo, quid ipsis opus fuerit, situs est. Prou. 1. a. 8. Mar. 7. b. 10. 12 Col. 3. c. 20. Heb. 11. c. 9.

M. *Hæc lex naturalesne solùm parentes attingit?*

A. Qui authoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerentia est aliqua adhibenda, vt magistratus ministri Ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, parentum nomine designantur. Deu 1. b. 9, 10 Rom. 13. a. 1. Luc. 10. c. 16 Leu 19. c. 32. 1 Tim. 5. a. 1. Prou. 5. c. 13.

M. *Principes, magistratus, cæteriq;*

qui

qui alijs præsunt, cur Parentum *nomine notantur?*

Rom.13.a.4. Heb.13.c.17. *A.* Vt declaretur, quòd Deus eos nobis nostro reipublicæquè commodo, donauerit: atque ita parentum nomine, quod principibus, magistratibus, alijsque superioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus solùm, verum etiam vt eos reuereamur, atque amemus.

M. *Quid deinceps in hac lege est?*

Exo.20.b.12. Deut.5.b.16. Ephes.6.a.23. *A.* Longam eos beatamquè vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, alijsq; superioribus dicto audienter fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraquè consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs minùs se obedientes præbuerint, aut contumelioſi in eos fuerint, illos aut citò repẽtinoque cum ignominia morituros, aut vitam quauis morte acerbiorem, turpioremquè traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ sceleriſque sui pœnas apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. *Sextum iam quod sit præceptũ dicito.*

A. Non

A. Non occides. Exo.29,b.13

M. *Satisne legem hanc obseruabimus, si manus ab homicidio, sanguineque integras seruabimus?* Deut. 5. c.16. Mat. 5. c. 21, & 10.c.18. Iacob. 2.q.11

A. Prohibentur etiam ea quæ cædis occasionem aliquam habent, vt ludibria irrisiones, maledicta, probra, conuitia, rixæ, pugnæ, & similia omnia. Mat. 5. d. 21, 22, 23, 24. Rom. 3. c. 13, 14, 15. Ga. 5. d. 20, 21

M, *Ecquid est amplius?* Ia. 3. c. 14. d. 16

A Deus sua lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, ijsque vel maximè cauit: apud Deum enim iudicem iracundia, odiumque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergo iure diuino ista etiam vetantur. Mat. 5. d. 21. Gal. 5. d. 20, 21 1 Ioa. 2. b. 9, 10, 11.

M. *Si neminem ergo oderimus, abundè legi huic erit satisfactum?*

A. Deus cùm odium rebrobat, beneuolentiam nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idque adeò quidem vt maleuolis inuidisque nostris, qui infenso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquilitatem, omniaque faustè, fœliciter, prospere euenire optemus, beneficijs illos etiam, Luc. 6. d. 27, 28 Rom. 12. c. 14 d. 17, 19, 20.

si

si facultas in nobis fuerit, afficiamur. Deoque pro illis vota faciamus.

M. *Quod est septimum præceptum?*

Exo. 20.b.14 Deut.5.c.28 Mat.19,18. *A.* Non adulteraberis.

M. *Hoc præceptum quam sententiam habere putas?*

Pro.6.d.2,5 Mar.5. d.27, 28,29. Rom.13.d.13 1Cor.6,b.2,10 1Cor.13,16, 18,19. 1Thes.4,a 3,4 5,7,& 5,d.22 Esa. 16.g.46, 56. Eccle.33,c.16 *A.* Obscœnarum voluptatum vniuersum genus, omnis verborum turpitudo; oculorum, gestusque petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiaque, in cibo, potu, vestitu, luxus & luxuries, ludi, lususque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animiue fœditatem sollicitare, aut commouere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, vt mentes etiam nostras ab appetitionibus desideriisque impudicis puras conseruemus, præcipitur, propterea quòd tam animæ quam corpora nostra templa sunt diuino spiritui consecrata.

1 Cor.3,16,17 & 6.c.15,16

M. *Prosequere reliqua?*

A. Octauum præceptum est, Non furaberis.

Exod. 20, 16 Mat.9,c.18, M. *Hoc Præcepto quæ prohibentur?*

A. Non ea solum furta vetantur, quæ hu-

humano iure plectuntur: sed etiam edicitur, ne nundinatione aut venditione fraudulenta, mensuris dolosis, parumue legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque mercibus quenquam fallamus: neue iudicijs pecunia tentatis, precioque & largitione corruptis, aut vlla alia fraude, dolode malo adhibito, quenquam circumueniamus. Præterea, qui officium debitumue alteri subducunt, vt qui laborum mercedem operarijs non persoluunt, qui per auaritiam pauperibus egentibusque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupillisque subuenire, peregrinis, atque aduenis opitulari recusant: quique rudes atque ignaros rerum non instituunt atque eruiunt, qui consilij expertes consilio non iuuant, qui vagos errantesque ab errore non auertunt: neque in rectam viam reuocant atque reducunt; qui afflictis mœrentibusque consolationem non adhibent: omnesque horum similes hac lege condemnantur.

Pro. 11. a. 1, & 20. b 10. d. 23
1 Thes. 4. b. 6
Titus. 2. c. 10
Psal. 92. b. 20
Prou. 17. d. 23
Esa. 5. d. 23.
Ezek. 22. b. 13
Malac. 3. b. 5
1 Tim. 5. c. 18
Pro. 14. d. 20
21. c. 31.
Isa. 2. a. 3. 3, 9, & 55. 19, 20.
Leuit. 19. b 9, 10, & 23. d. 22
Deut. 22. a. 1, 2. 31. 4, & 24. c. 15. 17. 19, & 17. c. 17, 18, 19.

M. *Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?*

A. Omninó. Nam ex alienis damnis vtilita-

Zac.8.c.16,17
Acts.10.g.33

vtilitates noſtras aucupandi aliquam etiam voluntatem cogitationemue ſuſcipere hac lege prohibemur. Nam quod in homines iniurioſum eſt, id vel optare, aut expetere vitioſum eſt, in conſpectu Dei.

M. *Recita iam nouum præceptum.*

A. Non eris aduerſus proximum tuum teſtis mendax.

Exo.20.c.16
Deut.5.c.20
Mat.12.c.18.
Exo.13.a.1.
Leu.19.b.11
Deu 19.d.18
19.
Pſal.15.a.3.
Soph.3.b.13.
Mat.19.c.18
Luc.3.c.14.
1 Pet.2.a.1,2
Prou.3.a.3.&
12.c.17,&23
d.23.
Eccle.37,c 15
2 Cor.3.c.8.
Ephe.4.d.25.
Mat.7.a.1.
Rom.14.a.4
1Cor.13.b.5,
7.

M. *Hæc lex quam habet ſententiam?*

A. Hac lege non apertum ſolum euidenſque periurium, iuſiurandique violatio, ſed omnis etiam vanitas, calumnia, obtrectatio, maledictio, aſſentatio, ſimulatio, diſſimulatioque omnis, quæ ſint aut contra rem, aut exiſtimationem proximi, generatim vetantur: Præcipiturque, vt nec ipſi vnquam mendacium, falſumuê quicquam dicamus, neque in alijs, verbo, ſcriptura, reticentiaue comprobemus: ſed vt veritatem ſemper colamus, tutemur, exquiramus atque ſuſtentemus.

M. *Nihilne vltrà requiritur hac lege?*

A. Deus, qui intimos animorum noſtrorum ſenſus penitus perſpectos habet, à maledicendo nos prohibens, aliquid

quid etiam mali temerè de proximo vel ſuſpicari opinariue prohibet, adeoque præcipit, vt quoad per veritatem licebit, bene de alio exiſtimemus, bonamq; ipſius famam, quantum quidem efficere poterimus conſeruemus.

M. *Reſtat iam poſtremum præceptum.*

A. Non concupiſces cuiuſquam domum, non vxorem, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec quicquã omninò aliud quod alterius ſit. Exo. 20. c. 17. Mich. 2. a. 1, 2. Rom. 7. b. 7. & 13. d. 14. 1 Cor. 10, b. 6.

M. *Hoc præceptum, quid vltra quàm ſuperiora, imperat?*

A. Anteà Deus maleficia, deprauataſque animorum affectiones vetuit: iam vero innocentiam omnibus ſuis numeris expletam à nobis exigit, adeò quidem vt nullum omninò vel tenuiſſimum deſiderium, vel leuiſſimæ cogitationis motum, à virtute quicquam deflectentem in mentes noſtras irrepere patiamur. Æquum namque eſt, vt in animis etiam & mentibus noſtris, ſumma coram Deo caſtitas ſanctimoniaque ſplendeat. Ab illo enim bonitas atque æquitas non niſi perfectè abſoluta probari poteſt; cuius etiam legem hanc Eſa. 1. c. 16. Gal. 5. d. 24. Iere. 4. b. 14. Ezek. 18. c. 32. Mat. 5, a. 8. Rom. 12. a. 2. Pſal. 5. a. 4. 5. 1 Cor. 6. c. 14.

hanc suam norman omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

M. *Posteaquam decem iam præceptorum sententiam interpretatione breui explanasti: dic mihi, cunctane ea quæ separatim articulatimque explicuisti, in pauca conferri breuiterq; & summatim describi nequeunt?*

A. Possunt sanè; nam & Christus, diuinus ille doctor, totam legis vim atque rationem coarctans, eius summam quàm breuissimè his verbis exposuit, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis veribus tuis: hoc. Mat. 22.c.37 maximum est præceptum in Lege: Se- Mar. 12.c.30. cundum autem est huic simile: Diliges Luc. 10.c.27. proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata vniuersa lex & Prophetæ referuntur.

M. *Amorem in Deum cuiusmodi hic à nobis desiderare putas?*

A. Qui Deo sit idoneus: hoc est, vt summa potestate Dominum, summa parentem bonitate, conseruatorem nostrum summa misericordia præditum

eum

eum esse confiteamur. Ad amorem itaque erga Deum nostrum accedere debet, vt reuereamur maiestatem illius, & eius pareamus voluntati, eiusq; bonitati confidamus. Deu.10.c.12 7,20. Psal.25.a.1,&. 31.a.1,& 94 a 8 b.7,8,9,& 11 b.8.

M. *Totum cor, anima tota, totaque vires quid declarant?*

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, vt cogitationibus, cupiditatibus, consilijs, actionibus vllis, quæ Dei amori repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plusquam sua omnia, sed multò etiam magis quàm ipse se, quisque plus diligit. Deut.6.c.17, 18,& 30.b.6. Ios.23.c.11. Ioan.14.b.15 c.21,23,24, & 15.b 10. Mat.13.d.37, 38. Luc.14.f.26.

M. *Nunc de proximi amore quid habes dicere?*

A Christus voluit Christianos suos summæ inter se coniunctionis vinculis arctissimè astringi: Et quum nostri nobis amor naturalis sit, atque in animis penitus insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla iustior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis, reperiri potest quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à domino præscribitur, vt vnusquisque Ioa.13.b.34, 35. 1 Cor.13.b.4 5,&c. Ephe.5.26,17 Phil.1.a.2,3 1 Thes.b.9,10 Mat.7 b.12, & p.39. Luc.6 d.3 Rom.12.c.8 1 Cor.13,&c.

 scilicet

scilicet proximum eodem, quo seipsum amore, complectatur. Cui consequens est, vt ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quòd nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici cogitariue nollemus.

M. *Proximi vocabulum quàm longè patet?*

Mat.5.g.43.44 Luc.10.f.33, 36,37. 1Th.4.b.9.10

A. Non tantùm prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiæ, amoris, ciuilisue alicuius consuetudinis vinculis astricti, sed & ignoti, atque etiam hostes hac voce proximi continentur.

M. *Quando igitur Lex diuini numinis piè sanctèque venerandi, & charitatis atque benevolentiæ erga homines habenda rationem absolutam præscribit, an non ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?*

Deut.8.a.1.& 11.d.28,& 30 a.15,17. Mat.19.c.17. Ioan.12.g.50 Rom.6.d.23, & 20.a.5.

A. Omninò, atque hoc tantoperè, vt Deus mores ad legis suæ regulam conformantibus vitam pacisca tur, & à legis præscriptione aberrantibus, è contrario, sicuti supra diximus, mortem minetur.

M. *Iustos*

M. *Iustos ergo eos esse putas, qui à iure diuino nulla ex parte discedunt?*

A. Certè quidem: si qui ad legem Dei vsquequaque seruandum valerent, iure illi quidem iusti censeri possent: sed ingenita naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitia, debilitate, prauitate, laboramus vniuersi, vt officium iure diuino debitum neque intelligamus, neque illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametsi enim inueniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera externa legem obseruet, tamen is in multis alijs à recto discedit, & humanus animus ab illa iustitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo iure iustus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus (qui non omnia, iure diuino descripta, exequitur) sententiam fert, eòsque detestatur, atque execratur.

Rom. 10. a. 5
Gen. 6. b. 5, & 8. d. 21.
Prou. 20. b. 9
Ro. 7. c. 14, 15
Gal. 2. d. 16.
Pro. 20. b. 9.
Deut. 17. d. 26
Gal. 3. b. 10.
Iac. 2. c. 10, 11

M. *Num igitur Lex, cunctos omnino mortales miserrima hac conditione, sine vllo prorsus remedio astringit?*

A. Deo diffidentibus, & à religione pietateque remotis, Lex hanc quam

Deut. 27. d. 26
Rom. 3. b. 10 & 8. b. 7. 8.
Ephe. 5. b. 5, 6
Iacob. 2. b. 10

memoraui, conditionem constituit, illi ab omni omninò spe derelictis : qui v ne tenuissimam quidem particulam le gis præstare possunt: ita nihil quicquan Dei misericordiæ per Christum confi dunt. Pijs verò lex aliarum vtilitatum fructus præbet.

M. *Quinam illi sunt, dicito.*

Deut.6.b.6,7 Iosu. 1. b.7,8 Psal.1. a. 2, & 119. totum.

A. Primum omnium, Lex vitæ re gulam perfectè absolutam nobis ant oculos proponens, diligentiam nostram excitat, vt mores nostros ad illam dirigamus.

M. *Quid præterea?*

A. Secundò, quia legem, vltrà quàm mortalium vires præstare possunt, re quirere, nobisque potestatem tanti o neris sustinendi deesse animaduertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege excitamur.

Rom.3.c.19. & 7.c. 14,15 2 Cor.3.b.5 Psal.119.a.5. 12,27,28. b. 33,34,&c.

M. *Perge.*

A. Porrò autem, quum turpitudinis nostræ labes atque fœditatem in Lege, vt in speculo, cernimus, tanquam præ nos nobis inijcit, reprimitque : ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

Rom.3.b.10, 11,12.c.19, 20,& 7.b.7

M. *Pro-*

M. *Proſequere.*

A. Quando peccati, quod diuinæ legis eſt violatio, conſcientia ſtimulamur atque conuincimur, intelligimuſq; nos per peccatum in execrationem, acerbiſſimum odium, grauiſſimamquè Diuini numinis offenſionem, atque indignationem incurriſſe; mercedemque atque ſtipendium, quod peccatum meretur; eſſe, vt non ſolùm omnibus calamitatibus atque miſerijs huius vitæ, morbiſque & morte corporis afficiamur; verum etiam vt damnatione atque interitu ſempiterno mulctemur: ſimul atq; ex Lege agnoſcimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum ſtatum, quo nihil tetrius cogitare poteſt, peruenisſe; toto pectore, tota mente, toto corde, animoque cohorremus, & contremiſcimus, atque ita, vt caſum noſtrum ſalutariter doleamus, & vt noſmet noſtri pœniteat, Lex efficit; impellitquè vt peccatorum veniam, iuſtitiam & vitam ſempiternam (quæ ex lege adipiſci non poſſumus) à Chriſto ſeruatore tantum, & per Chriſtum expetamus, atque expectemus.

Pro.20.b.9
1 Ioan.1.a 4
Deut.27.d.26
Gal.3.b.10
Rom. 1. c. 18 & 2.b.8,& 4. c.15.&6.d.23
2Cor.3.b.7,9
Epheſ.5.b.5,6
Rom.3. c.20, 21,22,& 5.c. 15,16,&c.
Gal.2.c.16,

Rom.10.2.4 Gal.3.b.10,11 & d.24.

M. *Legem igitur, quantum intelligo, tanquam magistrum se ducemq; ad Christum præbere affirmas, qua nos notitia nostrî, pœnitentiaq; & fide, recta ad ipsum via perducat?*

Rom. 3. d.31, & 7.c.1.13,16 Gal.3.c.10.

A. Sanè ita est, simulque ex his perspicuum est illud, legem non frustra latam esse, tametsi mortales ab officij, quod Lex requirit, præstandi facultate longissimè absint.

M. *Verum dicis. Nunc dilecte fili quãdò de Lege & obedientia satis vt in hac contractione breuitateque dictum sit, ratio flagitat, vt proximè dicatur de Euangelio, quod diuinæ per Christum misericordiæ promissa eis, qui contra legem commiserunt, modò ipsos commissi pœniteat, facta complecti tur, ad quod Euangelium fides præcipuè referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit; & eorum quæ tractauimus continuatione, quasi manu, eò deducti sumus. Dic ergo quæ sit Euangelij, fideiq; nostræ summa?*

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos, vnà olim arctè contractos, comprehendit: quamq; vulgus

ex

ex prima voce nominat, The Creed, id eſt fidem noſtram.

M. *Fidem tuam pronuntia.*

A. CRedo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum, qui conceptus eſt è Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine: paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis: Aſcendit ad cœlum ſedit ad dexteram Dei Patris omnipotentis, vnde venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos: Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Amen.

M. *Vniuerſam hanc fidei confeſſionem in quæ membra diſpartiris?*

A In quatuor principalia: in quorum primo, de Deo Patre, & rerum omnium creatione: in ſecundo, de eius filio Ieſu Chriſto, quod & humanæ redemptionis ſummam omnem con-

tinet, in tertio de sacro Spiritu: in quarto de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. *Agè igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conseruato: principio verò* Credendi *verbum in primo Christianæ fidei introitu, quam vim habeat expone.*

Mat.10.c.32, & 18.d.19
Ioa.1.b.12,13
Rom.1.b.17, & 10.b.9
Gal.3.d.26
Heb.1.d.14

A. Hac voce significo, veram me atque viuam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum patrem, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere; eamque me fidem, hac confessionis formula profiteri, firmissimèque asseuerare.

M. *Viua ea veraque & Christiana fides quæ sit, mihi quàm potes apertissimè declarato.*

Ioa.1.b.12,13
Ioan.8.a.1.b.
14.5.28,29
Col.2.a.12,3
Heb.10,22, 23,& 11.a.1
Psalm.1.a.3
Mat.7.c.17, 18,&13.c.23
Gal.5.a.6
1 Peter.1.c. 13,14,15.

A. Fides est certa cognitio paternæ Dei erga nos per Christum beneuolentiæ, fiduciaque in eodem, sicuti in Euangelio testarum est; quæ studium piæ vitæ, id est, Dei Patris voluntati obsequendi semper coniunctum habet.

M. *Intelligis igitur, nullos impios, qui aut*

aut de Dei misericordia desperant, aut eius iustitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo viuunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tametsi eius verba pronuntient?

A. Ita omnino intellexi.

M. *Quum non nisi vnus sit Deus; dic quare in Christiana fidei confessione tres nominentur*, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Mat. 3.c, 16, 17,&28.d.19 1 Ioan.5.b.7. Ioa.10.f.30, & 14.b.7,8, 9.11.

A. Non variorum Deorum hæc sunt nomina, sed trium diuersarum in vna Diuinitate personarum: nam Deus Pater, Deus Filius,& Deus spiritus sãctus, tres personæ vnus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus promptam potiùs fidem adiungere, quàm tam penitus reconditi & abditi mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus. 1 Cor.1.a.5,6 Pro.25.d.26 Psal.2.b.7 Mat.3.c.17 Ioan.1.b.14 Rom.15.b.6.

M. *Verissimè loqueris: perge porro. Quamobrem Deum Patris nomine nuncupas?*

A Primum omnium, maximèque quòd vnici Filij sui Iesu Christi natura Pater sit: Deinde quòd noster etiam sit pater,

1 Cor. 1,2,3. Gen.1.d.27. Malac. 1.a.6, & 3.b.10. Ioa.1.b.1.12 & 3.a.3,5. Rom.8.c.15, 16,17. Gal.4.a.1,6. Ephe.1.a.5,6 Titus.3.b.7, 1 Pet. 1,2,3, 4.d.23.

pater, tum quia nos condidit, omnibusque vitam dedit, tum etiam quòd nos iterum diuinè per spiritum sanctum generauit, per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos eligit; sibique filios & regni cœlestis, atque sempiternæ vitæ hæredes, per eundem instituit.

Esa.40 c.21. 22.&c. Mat. 5.g.45, & 10.c.29. Eph.1.b.1. Heb.1.a.3. Io.1.b.10,11 12.

M. *Cur Deum omnipotentem appellas?*

A. Quòd & fabricatus est omnia, & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

Mat.8.d.31,32 Lu.[illegible] Io.[illegible] & 19.b.10, Acts.2.d.23, 24,&4.f.27, 28,&12.c.11 Luc.11.b.7, & 21.d.18. Psal.19.a.1, & 50.b.6. Ro.1.c.10.10

M. *Spiritusne etiam malitiosi impijque homines in Dei potestate continentur?*

A. Nunquam alioquin sine summa sollicitudine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verùm ea nos consolatione sustentamur, quòd neque dæmones, neque conscelaratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omnino valeant: quodque nos adeò in tutela patris omnium rerum præpotentis sumus, vt ne vllus quidem capitis nostri

pilus

pius nisi ipsius voluntate qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

M. *Cur adiungitur, Deum cœli & terræ creatorem esse?*

A. Quòd diuinam potentiam, sapientiam atque bonitatem (quæ per se intelligentia comprehendi non possunt) in eius operibus, vt in speculis intueri liceat. Nam quum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, vt neque ad aspectum magis decoræ, neque magis ad vtilitates omnes accommodatæ excogitari possent; artificis illico effectorisque infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obuersantur.

M. *Qua ratione vniuersa à Deo condita esse affirmas?*

A. Deum Patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Iesu Christi Filij sui, totum hunc spectabilem mundum & vniuersa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus

Gen. 1.a.1, & 6
Psal. 33.b.6, 7 & 89.b.11.
Ioan. 1.a.3.
Acts. 14.c.15
1 Cor. 8.a.6.
Heb. 1.a.2.
Col. 1.c.16.

pamus angelos) fabricatum esse & construxisse.

M. *Num censes tamen satis piè asseuerari, Deum spiritus omnes malitiosos, etiam eos (qui à nobis diaboli nominantur) feciss?*

Gen.1.d 31
Ioan.8.f.44
Iud.b,6.

A. Deus illos tales non effecit, verùm illi à prima creatione, suo ipsorum vitio omni restitutionis spe perdita, defecerunt: proinde non creatione & natura, sed naturæ corruptela deprauati sunt.

M. *Satisne Deo fuit cuncta semel creasse, posteà verò omni rerum curatione vacasse?*

Psal.75.a.3,
& 104.b.8,9
&c.& 145.c.14
15,& 147.a.
5,6,&c.

A. Nequaquam. Deus enim vt omnia fecit, ita omnia fulsit,& moderatur: alioqui vniuersa in nihilum subitò occiderent.

Col.1.b.16,17
Heb 1.a.2,3
Ge.1.d.26,29
Psal.8.b 6,7,
& 10,4,5,14
15,&c.
Pro.6.a 4
Esay.43.b.7
Rom.11.a.39
Col.1.c.16

M. *Quem sibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandisq; rebus omnibus proposuisse putas?*

A. Hominum gratia fabricatus est mundus: & quæ in eo continentur cuncta, comparata sunt, vt vtilitati commodisque humanis seruirent. Et vt cætera vniuersa humani generis causa, ita homi-

hominem ipsum Deus ad suam propriè gloriam fecit.

M. *Edissere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio.*

A. Deus, vt à *Mose* in scriptis relictum est, primo homini è limo terræ formato, animam atque vitam inspirauit: fœminam exinde deductam ex viri somno consopiti latere, & in lucem editam, cum viro sociauit, vt adiutrix, vitæque illi consors esset. Gen. 1. 15, & 12.b.7.c.8.20 d.21,23.

M. *Cum in viris simul & fœminis prauitas, nequitia, distortioque adeo summa nunc appareat, num à principio Deus eos eiusmodi fabricauit?*

A. Minimò omnium: Nam Deus perfectissimè bonus nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemque hominem initio formauit. Gen. 1. d. 26, 27.31. Col. 3.b.10.

M. *Quænam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?*

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta summàque sanctitas, quæ ad ipsam diuinam naturam propriè pertinet; quæ homini cum Deo similitudo vsque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis Deu. 23.a.13,4 Rom. 9.c.14 Col. 4.b.10 1 Ioa. 1. b. 5.c. 2.d.19, 3 a.3 Sop. 1.c.13.14

maculis fœdauit.

M. *Qua ratione istud factum esse dicis?*

Gen.3.a.2,&c *A.* Fœmina à Diabolo circumuenta, virum impulit, vt fructum quo illi à deo interdictum fuerat, comederit; quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est obliterata: & cùm ipsi, tum ipsorum posteri, Deo aduersarij, peruersi, imbecillesque ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ huius miserias, corporis morbos, atque mortem, sed & in interitum etiam sempiternum perpetuamque damnationem inciderunt.

Sap.1.c.13.14
1 Cor.1.d.14
Rom.8.b.7.38
2Cor.3.b.15
Rom. 6.d.23
Ephe.5.b.5,6.

M. *Vtrum tamen existimare non queat grauiter nimis Deum pomi vnius gustatum vindicasse?*

Gen.6.a.3,4, 5,9.b.11.d.22. *A.* Detestabile illud hominis facinus quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modò edacitate rem æstimare velit. Ipse enim pariter cum vxore sua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatusque infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinauit: falsis serpentis etiminationibus, quibus de mendacio, inni-

inuidentia, & maleuola cõmodi alicuius subductio ne Deum accusabat, fidem adiunxit; innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modò lutoque fictus, non satis esse putans, quod similitudo illi cum Deo esset, per intolerandum insolentiam & arrogantiam exæquare se cum diuina maiestate expetiuit: postremò, creatoris se ditioni subtraxit, iugum etiam eius à suis ceruicibus proteruè repulit. Inaniter igitur Adæ maleficium minuitur.

Gen. 1. d. 26. 2 Psal 8. b. 4, 5, 6. &c. & 104. c. 14, 15.

Ge. 1. d. 26, 27 Col. 3. b. 10.

Ose. 6. b. 7.

M. *Verùm cur ob parentum scelera, posteri omnes de tam beato vitæ statu dejecti, in omnes calamitates inciderunt?*

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornauit, vt ea cùm sibi, tum suis, id est, toti humano generi, aut seruaret, aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin sicut ex arbore mala mali fructus eduntur: Ita Adamo peccati corruptela deprauato, omnis eius progenies ingenito illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur.

Mat. 7. c. 18, & 22. c. 33. Rom. 5. b. 12, & 14, 17, &c.

Quan-

Ose.6.b.7. Rom.6.c.24 1 Cor.11.2.3 Ephe.5.b.5,6

Quanquam quid opus est tam grauiter de Parente Adamo conqueri? quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximáque vitia, calamitatibus omnibus, damnatione, morteque dignissimè mulctemur: à quibus malis vt liberemur, nihil in nobis, aut in vlla alia creatura opis aut auxilij omninò supereſt.

M. *Quæ spes est igitur, consolatioque reliqua, & in quo sita?*

Ge.3.c.14.15 Rom.5.c.15, 16,&c. Gal.3.c.16,19 Heb.2.d.14, 15,16.

A. Promisit Deus fore, vt semen mulieris, qui est Iesus Christus filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret: ipsosque atque eorum posteros, qui promisso illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda iam Symboli parte sequitur: Credo in Iesum Christum.

M. *Nomen Iesus quid significat?*

Mat.1.d.21 Acts.10.f.54 Col.1.c.13,14 Heb.1.b.14 15 1 Ioan.3.b.8.

A. Iesus sermone nostro idem est quod seruator. Iesus enim Christus filius Dei, idemque Virginis filius, nos qui scelere deuincti, & sub antiqui serpentis diaboli seruili iugo captiui, sempiter-

piternæque mortis vinculis constricti turpissimè miserrimeque iacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad salutem reduxit.

M. *Quis nomen Iesu illi imposuit?*

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto. Mat. 1. d. 2. Luc. 1. c. 3. & 2 c. 21

M. *Explica nunc quid Christi nomen significet.*

A. Christus idem est, atque si vnctum appellares: quo nomine indicatur eum spiritus sancti vnctione maximum regem, sacerdotem, atque prophetam creatum esse. Psalm. 1. a. 6 Esay. 61 a. 1 Da. 9. d. 24, 25 Luc. 24, 25 Luc. 4, c. 18 Acts. 4, c. 27 Acts. 10, c. 38

M. *Christi regnum est ne mundanum?* Heb. c. 9

A. Nequequam: verùm spirituale & sempiternum, cuius regni gubernacula, sunt Dei verbum, atque spiritus: quæ tum iustitiam, tum vitam secum afferunt. Luc 1, c. 32, 33 Ioa. 18. f. 36 Col. 1, c. 13, 14 2 Tim. 2, a. 1

M. *Quam nobis vtilitatem præbet hoc Christi regnum?*

A. Vires nobis armaque spiritualia quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, carnem, mundum, peccatum, diabolum profligemus, adiumentaque ad vitam cum virtute Rom. 12, d. 12 &c. & 16. c. 20 2 Cor. 10. a. 1, 5 Ephes. 6. b. 10, 11, &c.

tute & sanctitate degendum subministrat. [redacted]

M. *Cuiusmodi Sacerdos est Christus?*

Psal.110.b.4,5 Heb.4.d.14, 15,&c.&5,b. 6,7,&7.a.2,3 b.11,21, &c. & 9.d.13,14

A. Summus atque æternus; qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciatque conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

M. *Cui nobis vtilitati sunt?*

Ioan.14.d.27 Act.10,f.36 Ephes.1.c.14. 15,&c. Col.1.c.20 He.2.d.24,15 1 Tim.9,c.5 Rom.8.c.15, & 12,a.1 Gal.4,a,5,6 Ephes.3,b.12 He.4,d.15,16

A. Nobis vt pacatus propitiusque sit Deus, postulat & depricatur; nobis offensum Deum lenit, nosque in gratiam cum Patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet: Immo verò sacerdotij etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad Patrem patefaciens; vt in illius præsentia cum spe summa comparere, nosq; & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium Deo Patri per ipsum præbere non dubitemus.

M. *Qualis Propheta est Christus?*

A. Quum reliquos omnes prophetas atque doctores Dei seruos despicerent mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omnium Dominus, Patris inter-

interpres & nuntius de cœlo ad homines descendit, vt paternam voluntatem plane explicaret, mortalesque recta Dei atque omnis veritatis intelligentia informaret. Atq; ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi à Patre debita persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est reuerà Iesus Christus, hoc est Seruator, Rex, Sacerdos, Propheta; sed & nobis ita est, ad nostramq; vtilitatem atque salutem.

Luc.7, c.16
Acts.7. c.17
Heb.1,a.1,2
Ioa.8.d.26.e
10,&15.c.15
&17,a.6,&c.
& 18,g.37

M. *Qua ratione Christum filium Dei vnicum profiteris, quando qui pij sunt omnes filij Dei vocentur?*

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, eiusdemq; sit cum patre substantiæ. Nos verò quum natura Adami veri filij simus, gratia tamen beneuolentiaque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

Mat.2.c.31,5
& 3.d.17
Ioa1.b.1.4,c.3
&14.b.10,11
Heb.1,a.2.3.
& 5 b.1
Rom.8.c.14,15
Gal.4,14,15
Ephe.1.a.5
1 Ioan.3,a.1

M. *Quam ob causam Christum filium Dominum nostrum nuncupas?*

A. Propterea quòd Angelorum, ho-

Mat.9.a.6,& 10,a.1,&21,c 18,&28,d.18 Lu.1,d.32,33 Ephe.1.d.20, 21,&c.

minum, rerumque omnium dominatus sit illi à Patre traditus : quodque suo arbitratu atque potentia, regnum Dei, tum in cœlo, tum in terra, moderaretur.

Deut.10.b.12 c.20 Mal.b.6 Lu.9.c.23,24 &14.f.26,27 Heb.2,d.5,6, &c.

M. *Num quidnam restat?*

A. Hac cogitatione commone fiunt pij omnes, non ad suum sibi arbitrium viuere licere, verùm oportere eos corporibus simul & animis, in vita pariter atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsique in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inseruire.

M. *Quid tum inde?*

Mat.8.c.17,& 17.d.22,23, &20.d.18,19 Ioa.1.b.14,& 11,f.50,51 Rom.5.c.15 1 Cor.15.c. 11,22 Phil.2.a.6,7, &c. Heb.2.b.9 1 Tim.2,b.5

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam susceperit, cunctaque perfecerit, quæ saluti nostræ opus erant.

M. *Eratne ergo necessarium filium Dei hominem esse?*

A. Maximè : nam quod homo in Deum nefariè commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat, atque expiandum : quod onus longè grauissimum solus Iesus Christus, idem Deus, & idem homo suscipere poterat : quin nec potuit

tuit alius mediator inueniri, qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo, Iesus Christus. Heb 9, b. 14, 15, &9.d.24 1Pet.2, d.21, 24

M. *Quid deinde sequitur?*

A. Christum è Spiritu Sancto conceptum, ex Maria virgine natum esse.

M. *Quamobrem vulgari hominum consuetudine, naturaliterque generatus non est?*

A. Propterea quod per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ob omni omninò peccato integrum conseruari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille agnus Dei Iesus Christus admirabili spiritus sancti virtute, ex incorrupta virgine Maria purus ab omni peccati labe conceptus atque natus est. Ioa 1 c 16, d.36 1Cor.7. b.7,8 Heb. 4.d. 15, & 9.d.14 Mat. 1, c 23 Lu. 1, c.31,35

M. *Quare virginis Mariæ nomen cõmemoratur?*

A. Vt agnoscamus Christum esse verum illud semen Abrahæ atque Dauidis, de quo Prophetæ oraculis instinctu diuino editis, prænunciarunt atque præmouerunt: ex Abrahami enim, & Gen. 22.d.18 Esay. 1, a. 1 Mat. 1, a. 1, &c & 22. d.42 Rom. 1. a. 2

Dauidis stirpe Maria virgo directo est ordine procreata.

M. *Reliqua, vt instituisti, deinceps persequere.*

A. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus est.

M. *Verùm cur symbolum, Christi vita silentio præterita, protinus ab eius ortu ad mortem transit?*

Esay. 53 Mat. 13. d. 23 17. &c.

A. Quòd in symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur, quæque illi adeo sunt peculiaria, vt illius vim omnem in se inclusam teneant.

M. *Mortis eius rationem paulò adhuc apertius explicato.*

Mat. 26. b 14 15, &c. & 27, totum. Mar. 14. c. 45, & 15, totum. Luc. 25. d. 45, &c. & 23, totũ. Ioan. 28. & 16 totum.

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus, pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus, à reliquis discipulis desertus, à Petro denegatus, ciuratusque; à Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus, à Pontio Pilato Romano præside condemnatus est, pugnis lorisque cæsus, contextis spinis coronatus, toga purpurea indutus, aliisque multis modis indignissimè crudelissime-

liſſimeque tractatus eſt, & ludificatus: tandemque cruce ceruicibus impoſita, extra vrbem in locum, qui Caluaria appellabatur, ad ſupplicium tractus eſt: vbi medium inter duos latrones ignominioſiſſimè cruci ſuffixerunt: in qua, ſummo cruciatu confectus, crudeliſſimum probroſiſſimamq; mortem oppetijt: animi interim dolores, quauis morte acerbiores, perpeſſus.

M. *Suâne voluntate, an vi coactus, iſta ſuſtinuit Chriſtus?*

A. Tametſi probroſa hæc ſeuiſſimaque mors humanæ ſuæ naturæ maximè terribilis erat; voluntati tamen patris ſui qui iſti ipſum morti addixerat, totum ſe permiſit: itaq; contumelioſa illa in ſe probra, tormenta mortemque atrociſſimam ſponte, & patientiſſimè pertulit: tum Patri obtemperans, tum veniam ijs, à quibus eſt in crucem actus, à Deo precatus. Mat. 26. d. 36 38, 39, 41, 42 53, & 20. d. 28 Mar. 10. f. 45 Ioa. 10. c. 11, 15. d. 17, 18 Phil 2. b. 8 Luc. 33. c. 34

M. *Quamobrem voluit Deus innocentiſſimum filium ſuam tam ignominioſo truculentoq; genere mortis affici?*

A. Chriſtus Deo Patri pro nobis ſe

Esa.13. totum. Rom.3.a.3 2Cor.5.d.21 Ga.1.a.4 Eph.1.a.3,&c. b.7,&c. Col.1.c.13,14 &2.c.13,14 1 Pet.3.d.18 &4.a.1 Ioa.3.c.16 2Cor.15 d.21

obligauit, atque spospondit: quicquid ergò nos debebamus, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependendum Christus in se recepit. Et proindè ipse tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deusque pater onus illi nostrum imponens, summa iuris iudicijq; seueritate in eum animaduertit, vt nobis, ipsius causa, summam misericordiam impertiretur.

M. *Summam igitur beneficiorum illorum quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.*

Rom.5.b.8,10 11 2Cor.5.d.18, 19,20,21 Eph.1.c.12,13 14,17,&c. Heb.7.d.26, 27,&9.d.12 14,&10 c.12 14,17

A. Christus, quemadmodum ante attigi, nostri nomine locoque Deo Patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientiæ suæ sacrificio placaturum nosque in gratiam cum Deo restituturum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis constrictus est, vt nocentes nos, qui Sathanæ, morti & damnationi eramus mancipati, in libertatē vindicaret: Christus qui extra omnem omninò culpam erat,

erat, accusatus, condemnatusque fuit iudicis terrestris sententia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationeque eramus dignissimi, præ cœlesti tribunali absolueret Christus, pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordesque eluit atque deleuit: Christus postremò, contumelijs, quibus est immeritissime vexatus, acerbissimaque atque ignominiosissima morte, qua est affectus, nos à pœna, ignominia, morteq; sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeoque peccata omnia nostra obliuione sepulta, procul à Dei conspectu per Christū amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarū, in quas vel origine per Adamum, vel postea proprijs nostris peccatis incidimus, Christi perpessio medicina est, atq; remedium; modò fiduciam omnemque spem in illo collocemus, amoreque illum amplectamur.

Rom. 8. a. 1, 2, c. 33, 34
Col. 1, c. 13, 14 &c. d. 20, 21

Psal. 51, 6, 7
Heb. 9. d. 14
1 Ioan. 1. b. 7
Apoc. 1, b. 5
1 Pet. 2. d. 21, 22, &c.
Rom. 4. b. 7, 8
Col. 2. c. 13, 15
Heb. 10. c. 17
Rom. 8. a. 1, 2

M. *Morte tamen corporis, quæ pœnæ peccato debitæ pars aliqua est, nos nihilominus mulctamur.*

A. Cor-

Luc.13,f43
Ioa,6, 25,26
1Cor.15.c.18
21.g.54,55,&c
1 Th.4.c.13,14
Phi.1, c.21,23
Apoc. 14.c.13
Ephe.5.a.1
1 Per.2.d.21, & c.& 4,a.1,2 &c.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, iam per Christum omnibus illi fidentibus, ianua aditusque in cœlum est effecta : quemadmodum & Christus ipse per mortem suum est regnum ingressus : ita vt mors quæ anteà peccati pœna erat, iam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. Ecquem alium nobis vtilitatis fructum præbet Christi mors?

A. Christi supplicium & mors non solùm ærumnarum nostrarum, vt antè dixi, salutare medicamentum, sed & examplar etiam est nobis ad imitandum.

M. *Idem istud planiùs expone.*

Ioan.13.b.15 &c.
Ephe.5,a.2
1 Per.2,d.21, &c.& 4,a.1,2 &c.
1 Ioan. 2,a.6

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, iniuriasque omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere; vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosque esse ita vt posthac nihil mali admittamus; idque exemplo Christi, qui propter peccatum in cru-

cem

cem sublatus, mortuus & sepultus est, Et reuera deprauatæ affectiones (quæ alioqui indomitæ sunt) in ijs, qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis eius quasi cruci suffiguntur, illarumque incendia ipsius sanguine ita restinguntur, vt spiritu multò obsequentiores redantur. Atque ita virtute mortis eius ad ea prestanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisq; eius exemplis excitamur. Rom.6,a.2,4 7,b.21 Ga.2.d.20,&5 Col.2,c.13 &c

M. *An non et de nostro etiam in Christum officio commonemur?*

A. Commonemur profectò non in nostra nos esse potestate, vt quæcunq; velimus nostro arbitratu faciamus, verùm Christi, qui nos tam magno redemit, nos totos esse, illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Christum, qui nos adhuc hostes amore tanto prior amplexus est vt redamemus, maximè nos esse obligatos: paratissimos etiam esse debere, Christo, qui ita se nobis totum dedit, omnia nostra, nosque adeo ipsos totos vicissim reddere: Christi causa non omnia solum mundana commoda, huiusque vitæ voluptates Rom.14.b.7,8 1 Cor.6,d.20 &2Co.5.p.10 1The.5.b.10 Ro.5.b.8,10 Mat.10,d.37 & 16,d.25 Luc.9.c.23,21 &c.&16,f.29

voluptates negligere, sed & vitam adeò ipsam deserere potiùs quam Christum amittamus, nostrumq; erga ipsum officium pietatemq; non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maxime gratia, oppetita est, gratia dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit; quique vitæ author, mortuos nos à morte reuocatos & vult & potest immortalitate donare.

Mat.16.d.15 Mat.8.d.35, &c.

M. *Quare adiungis Eum fuisse etiam sepultum?*

A. Corpus exanime sepultura est affectum, vt omnes eius mortem exploratam magis, penitusque cognitam haberent; nam si rediuiuus subitò extitisset, mors eius in quæstionem à multis dubitationemq; adducta, scrupulusque hominibus aliquis fuisset iniectus.

Mat.26.d 40, & 17.g.59,60 &c. 1Cor.15. a.4

M. *Eius ad inferos descensus quam habet sententiam?*

A. Quòd Christus, vt corpore in terræ viscera, ita anima corpore separata ad inferos descendit; pariterque mortis eius vis ad mortuos, inferosque adeo

adeò ipsos vsque eò permanauit, vt & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maximè debitæ condemnationis sensum perceperunt, ipseque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerterèt : è contraria verò parte, mortui qui viui Christo confidebant, redemptionis suæ opus iam perfectum esse perspicerent ; eiusq; vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuoque solatio fruerentur.

1 Pet. 1. d. 16
Ioan. 8. d. 14
1 Cor. 15. g. 54, 55, &c.
Heb. 2. d. 14, 15
Ioa. 5. c. 25, 28 & 11. c. 25, 26
Ro. 14. b 8, 9
Col. 1. c. 13, 14 19, 20

M. *Reliqua nunc persequamur ?*

A. Tertia die resurrexit à mortuis.

M. *Satisne ergo effectum non erat, quod Christi morte, nobis culpa liberatis, venia data sit ?*

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus : Nam si in vitam non redijsset, nequaquam Dei filius fuisset habitus ; neque nos morti eripere potuisset : At à mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit, pariterque peccati, & mortis

Rom. 1. 2, 4, & 6. a. 4. b. 9, 10 & 8 a. 1, 2, &c
1 Cor. 15. d. 26 g. 54, &c.
Apoc. 1. d. 2
Phil. 2. b. 9

atque

atque ipsius etiam diaboli domitorem se esse comprobauit.

M. *Quæ adipiscimur commode ex eo quòd Christus reuiuiuus fuit.*

Ga.2,d.19,20 Rom.4.d 25, & 5,c.15,& c 6,a.4,5,b.11 12 &c. 1Cor.15,c.20 &c.

A. Plurima, maximaque. Etenim illinc desiderium nobis facultasque, atq; adiumenta, ad vitam cum virtute pietateque degendam suppeditantur. Illinc nos Christus iustitia, quæ nobis anteà defuit, imbuit. Et Christus à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis author existit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquandò tempus, cùm & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur: quòd Christus nos resurrectionis, vitæque suæ fecit participes. Fieri enim omnino non posset, vt Christus caput nostrum reuiuiscens, nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere, funditusque interire patiatur.

1 The.4. d.14 &c. Col.1,d. 18 2 Tim.2,b,11

M. *Perge.*

A. Sicuti sacræ literæ declarant, Christum propter iustitiam nostrã excitatum fuisse, ita nos etiam docent, vt Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, Iustitiæ

Ro.6,a 4,&c b.9.10,11,&c Eph 5,d.23 Col.3,a.1,2, &c.

posthac, atque sanctitati viuamus: ad quod præstandum virtute potentiaque gloriosæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

M. *Quid in fidei confessione deindè sequitur?*

A. Ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Mar. 26, d. 19 Luc 24, g. 5 Act. 1, b. 9, 10 &c.

M. *Hoc, quemadmodum sit accipiendũ expone.*

A. Planissime, quòd Christus corpore in cœlum ascendit, in quo anteà corpore non aderat: quòdq; è terra, in qua priùs corpore præsens fuerat, discessit. Ioa. 12, b. 8, & 16, b. 10, c 16 d. 18, & 20, d. 17

M. *An non ergo nobiscum amplius in terris adest?*

A Præmonuit ipse Apostolos suos, non semper cum illis præsentem futurum, quod de coporea eius præsentia est intellegendum. Diuina enim natura sua, qua vniuersa complet, tum in cœlo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute, præsens, ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, vsque eò dum mundana omnia ad exitum perueniant. Ioan. 12, b. 8 Ioan. 17, a. 5 Mat. 18, c. 20 & 18. d. 20 Ioan. 14, d. 18 & 16, b. 7 Rom. 8. b. 9, &c.

M. *Minimè ergò deserti sumus ab auxilio*

lio, defensioque Christi, tametsi corpore
præsentem illum non habeamus.

Mat. 28. d. 18
Ioa. 16. b. 7, & 17 c. 2, &c.
Ephe. 2. d. 10, & 4. b. 8, &c.
Phil. 2. b. 9, 10
Col. 1. c. 18
Apoc. 11. d. 15
Rom. 5. a. 5, & 8. 2, 45. b. 9, &c

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dextram assidens, potestate, sapientia, prouidentiaq; sua mundum regit, & moderatur: mouet, gubernat, temperat vniuersa: Sacrum etiam spiritum suum, vt maximum charitatis in nos suæ pignus, de cœlo, vt est pollicitus, in animos nostros dimittit; cuius sui spiritus clarissimo lumine mentes nostras tenebris cæcisque nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationeq; nos leuat, atque sustentat; eadem præstiturus, quoad hic mundus exitum habebit.

M. *Nunc etiam dicito, quid præcipuè de Christi ascensu, sessioneq; à dextera patris consideres, quod quidem ad Christum ipsum propriè pertineat.*

Ephes. 1. d. 20, &c.
Phil. 2. b. 8, 9, &c. c. 13. 2. 5.

A. Æquum fuerat, vt Christus qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco ad infimum serui gradum, dedecusque cõdemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, celcissimamque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitue-

restituetur: vt contemptio videlicet illatàque ipsi probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. *Nobis verò Christi in cœlum ascensus, sessioque à patris dextera, quam adfert vtilitatem?*

A. Principio, Christus, vt hominum gratia è cœlo in terram, tanquam ad exulandum, venit: ita & in cœlum patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cœlum muniens, cœlicq; portas nobis priùs ob peccatum occultas referans. Porrò præsens coram Deo nosq; illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore causam nunquam amittemus. Ioa. 14. a. 2. 3 &c. Ioa. 16. 1. 6. Rom. 8. f. 34. Heb. 7. d. 25. & 9. g. 24.

M. *Verùm qua ratione ascensus Christi in cœlum imitatores esse possumus?* 1. Ioa. 1. a. 2.

A Suspicere in posterum, mentemque & animi aciem in cœlum, vbi Christus patri dexter assidet intendere debemus cognitiones omnes, & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus sempiternis; non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes. 1 Cor. 5. 4 8. &c. Col 3. a. 1. 2. &c.

M. *Et quid præterea?*

Esa.1,b.11,&c
c.16,17,&c.
Mat.5,a.8,&c
Ioan.4, c.20
&c,d.24

A. Commonemur etiam, vt Christo Domino cœli iam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus: sed vt diuino, planeque spirituali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi cui tribuitur, potissimum conueniat, eum piè sancteque veneremur.

M. *Nunc te volo quæ de supremo iudicio mundique exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.*

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiæq; præcellentissima amplitudine, in cœli nubibus adueniet, cinctus septusque copijs & corona cœlestium stipatorum, & ad terribilis buccinæ signum clangoremq; formidolosum mortales vniuersi qui ab ortu mundi ad illud vsq; tempus ex hac vita migrarunt, tum animis, tum corporibus integri reuiuiscent, & pro Christi tribunali iudicandi adducentur, vnusquisque de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atque acerrimus iudex ad summæ veritatis regulam requiret.

Mat.21,c.29
30,31,&25,
c.51,52,&c
1 Cor.15,g.
52,&c.
2 The.4,d.16
&c.
2 Pet.3,c.10
&c.
Ro.14,b.10,12
1cor.4,a.4,15
2 Cor.3,b.10
11

M. *At cum natura mortem omnibus certò*

certè proposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?

A. Diuus Paulus declarat eos qui eo tempore in vita commorabuntur, repentina mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus absterſa, remotaque mortalitate immortales eos exorituros esse: & ista ipsis commutatio, mortis est futura loco, quòd mortalis vitæ occasus fiet ortus immortalis. 1 Cor. 15, g. 53 1 Thes. 4, d. 17 1 Cor. 15, g. 53, &c.

M. *Num igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam, & fugiendam esse putas?*

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatioque maximo permulcet. Is enim sententiam pronunciabit, qui nostro loco sententia iudicis est condemnatus, ne nos in seuerum Dei iudicium vocati conuincamur, sed indemnati iudicio liberemur. Ro. 8, a. 1, c. 15 d. 22, g. 38, 39 1 Cor. 1, b. 7 Phil. 3, d. 20 Tit. 2, d 13 2 Pet. 3, c. 12

M. *Quando igitur de Deo Patre creatore filioq; eius Iesu Christo liberatore hactenus si. dictum, duabus istis Christianæ professionis partibus adexuum iam perductis:*

tertia nunc, quòd videlicet in spiritu sancto credas, est declaranda.

Mat. 18. d. 19
1 Ioan. 5. b. 7.
Ioan. 14 d. 36. & 15. d. 26. & 16. b. 7 & 27. f. 22
Act. 5, a. 3, 4

A. Eum tertium esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, à patre & filio ex omni æternitate procedentem, vtrique parem, atque eiusdem omnino substantiæ, simulque cum vtroq; venerandum & implorandum.

M. *Sanctus quare vocatur?*

Rom. 1. a. 4. & 15. d. 16.
2 Thes. 3. c. 13
Tit. 3, b. 5
1 Pet. 1. a. 2

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omninò maxima; verùm etiam, quod electos à Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quã ob rem sacra scriptura iqsum sanctificationis spiritum nuncupat.

M. *Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas?*

Iohn 3, a 5. 6
Rom. 8, c. 15 d. 13
Gal 4. a. 5. 6

A. Principio, eius virtute diuinitus renascimur: hoc est enim quod Christus dixit, necessarium esse, vt ex aqua & spiritu de intigro nascamur. Eius etiam

Rom, 8. c. 14 15, &c.
2 Cor. 1, d. 22 & 5, a. 5
Eph. 1, c. 14

numine afflati, Dei patris filijs adoptione instituimur: ex quo fit, vt spiritus adoptionis meritissimè nominetur: qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis confirmans

atque

atque perſuadens, diuina beneficia vniuerſa noſtra per Chriſtum fieri.

M. *Proſequere.*

A. Spiritus ſanctus cœleſtia myſteria animis noſtris interpretando explanat, mentiumque noſtrarum oculis, vt illorum intelligentiam capere poſſint, lumina præfert: ad ipſius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur; eius virtute naturæ vitioſitas comprimitur & edomatur, peruerſique appetitus frænantur atque franguntur, animique ad ſtudium pietatis concitantur: ipſius arbitratu varia beneficia diuinitùs in pios conferuntur.

Ioa. 14, b. 7, d. 26. & 16. b. 13 & 20. f. 22. 23 1 Cor. 2. c. 10 11. d. 13. 15 Eph. 5, d. 17 Rom. 8, a. 5. b. 9, &c. Act. 2 a. 4. c. 17. &c. 1 Cor. 12. a. 17

M. *Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?*

A. Inter vitæ huius multiplicia diuerſaque malorum, ſolicitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœtores (quarum in hoc mundo conditio plerumque miſerrima, luctuſque vix alioqui conſolabilis eſſe ſolet) ſpiritus ſanctus occultè conſolando, fiduciamque afferendo minuit, leuat atque mollit; & ex eo paracletus, hoc eſt conſolator, verè proprieque nominatur.

Ioan. 14. b. 16 a. 26. & 15. d. 26. & 16. a. 7

Rom. 8, b. 11 2 Cor. 12, d. 4 7, &c. b. 11, 13

Postremò, spiritus sancti potentia, mortalia nostra corpora à mortuis exitata ad vitam reuocabuntur. Summa autem quantacunq; nobis bona Deus per Christum largitur, ea vniuersa Spiritus sancti efficientia cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimè confidimus & spem, in eo roponimus, ipsumque veneramur, atque opem ab illo petimus.

Symboli pars 4

M. *Reliqua est pars quarta, de sancta Ecclesia Catholica, de qua sententiam tuam iam intelligere cupio.*

A. Summatim dici potest, Ecclesiam esse corpus Christi.

M. *Verùm magis hoc perspicuè pluribusque verbis dicito.*

1 Cor. 11. d. 27 Ep. 1. d. 22, 23 col. 1, c. 18. d. 24 Ro. 12. b. 5 &c 1 Cor. 12, b. 12, 13, &c. c. 10, d. 26 Ephe. 1, c. 4, 5 & 2, b. 9, 10 Mat. 15, 34

A. Ecclesia est corpus reipublicæ Christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidem non solùm nequicquam Christus mortem oppetijsset, si non existeret Ecclesia: sed etiam, quæ hacte-

hactenùs dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A. A Principio ad hunc vsque locum salutis causas recensuimus, radicesque ipsas considerauimus; nominatim verò quòd Deus nos, propter Christi meritũ diligat, & beneuolentia complectatur: præterea, quòd huius gratiæ, in quam cũ Deo reconciliati sumus, efficacitate, spiritus sancti participes reddimur: Verùm ista hunc vnicum habent exitum, vt instituatur Ecclesia, hoc est concilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur.

Mat. 16, c. 18
Acts. 20, f. 26
1 Cor. 12, b. 12, 13, &c.
Ephe. 1, a. 3, 4 5, &c. d. 11, &c & 3, b. 9, 10, P 21. & 5, d. 25
1 Tim. 3, d. 15 &c.

M. *Quare hanc Ecclesiam vocas sanctam?*

A. Vt hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunque enim delegit Deus, eosdem pietate morumque integritate imbuit.

Ro. 7, c. 29, 30
1 cor. 14, f. 33
Ephe. 1, a. 4, 5 b. 11, 12

M. *Ista, quam Ecclesiæ assignas, sanctitas est iam in omni genere perfectè absoluta?*

A. Nondum. Quam diu enim mortali hic conditione viuitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, vt parum validis viribus simus, ad omnem vsquequaq; culpã

Rom. 4, 3, f. 26
1 Cor. 13, c. 9 &c.
2 cor. 12, b. 5, 9

culpam effugiendam. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulateque perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerint; iam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expleta, vt vestitu quodam candidissimo nitidissimoque exornabitur.

1 Cor. 13. c. 10 &c. & 15. g 52 53. &c. Eph. 5 d. 26. 27 Apoc. 19. b. 8 & 2. 3. 2. c 10. 11 &c. g. 27.

M. *Ecclesiam cur appellas Catholicam?*

A. Idem valet, atque si vniuersalem vocarem. Hæc namque multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis ceptus teneatur: verùm piorum, qui à mundi fabricatione, omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuuntue aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicut vnus est Christus, corporis illius vnicum caput.

Mat. 28, d. 19 Act. 2. a. 5, 9. b 10. &c. 1 Cor. 12. b 12 13. &c. Eph. 1, d. 22. 23 & 2, a. 12, &c. & 4 a. 4, 5, &c 1 c. 16 Col. c. 18

M. *Nunc te explicare volo quamobrem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ continuò subiungas, nos credere sanctorum communionem?*

A. Quum vbique terrarum & gentium, omnibusque temporibus & seculis habeat

1 Cor. 12. b 12 &c. c; 20, & d. 26

habeat Deus qui piè ipſum ſancteque colant; vniuerſi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longè diſiuncti, vnius tamen eiuſdemq; corporis (cuius eſt Chriſtus caput) partes ſunt ſumma inter ſe coniuctione deuinctæ: Tanta eſt ſanctis hominibus & cum Deo, & inter ſe communio. Namque ſpiritus, fidei, ſacrorum myſteriorum, precationum, condemnationis criminum, beatitudiniſque ſempiternæ, atque adeò vniuerſorum diuinorum donorum (quibus Eccleſia per Chriſtum fruitur) communicatione, ſunt inter ſe quàm maximè coniuncti. Charitate præterea amicitiaque non ſimulata, ſed concordi ſeſe mutuò comlectuntur. Quoniam verò iſta piorum communitas in ſenſum intelligentiamq; humanam, perinde atque aliæ coniunctiones conſociationeſque hominum, non cadit, iure hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

Eph.4,c.25.20 Col.1.c.18.& d.19.

Ep.4,2.3.4,c.15 Col.2.d.19

Mat. 22.c 39 Ioa. 17.14.15 Rom.b 5.&c. 1 Cor.10,f 24 & 12.b.5,&c. 2 Cor.1.8 l.29 Gal. 2.a. 2. Pſa. 52.a.1.2 &c.

M. *Hæc quam memoras eccleſia conſpicuane?*

A. In hac fidei confeſſione præcipuè tractatur de cætu illorum, quos Deus occulto arbitrio ſibi per Chriſtum delegit:

Rom. 8,c.29 30,33. Eph 1.a.4.5 &c.b. 11.12 Col.3.b.3

git; quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque eius ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam quæque cerni possit Ecclesia Dei, cuius nobis notiones atque insignia palàm profert & proponit.

M. *Quænam ea sunt?*

Esa.55,b.10,11 Luc 24,c.47 Ioan.14 b.13 14,& 15,16 & 16,c.23 Ro.13,b 8,9 1Cor.11.d 10 21,23.&c. Mat 18,c.16 17, d. 19,20 & 28,d.19

A. Vbicunq; gentium Euangelium Christi seruatoris purè declaratur, Deo Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinaque Ecclesiastica ritè exercetur, ille Christianorũ hominum cætus, ibi congregatus est aspectabilis Christi Ecclesia.

M. *Sunt ne igitur vniuersi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conuenient, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?*

Mat.13,c.19 &c.d.25,&c.f 47,&c. Esa.55.b 10,11 Mat.18.d.19 &c. 11 supra.

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimulatæ sanctitatis in hunc sese conuentum insinuãt, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam vbicunque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati; vniuersam illam frequentiã, Ecclesiam

Dei

Dei esse interpretamur: quum & Christus ipse duobus tribusue, qui ipsius nomine conuenerint, præsentem sese adfuturum spondeat.

M. *Quære Ecclesiæ remissionem peccatorum subijcis?*

A. Principio quod claues, quibus cœlum tùm clauditur, tum aperitur, hoc est, ius illud obligandi & soluendi, reseruandi & condonandi crimina (quod est in administratione diuini verbi positum, Christi munere donata & commissa Ecclesiæ potestati (in ipsa propriè resideat. Deindè, quod nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: quique communẽ Ecclesiasticæ societatis coniunctionem diligenter, integrè pieque, continenter etiam, & ad extremum seruat, & defendit. Mat. 18. d. 19 20 Mat. 16. c. 18, 19 & 18. c. 17 Ioa. 20. f 22, 23. 1 Tim. 3, d. 15 Mat. 24, b. 13 Ioa. 15. a. 4, 5 &c. Col. 2 p. 19, 19

M. *Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes vlla salutis?*

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atq; exitio obnoxia. Membra enim dictracta, diuulsaq; à capite atque corpore, omni spe vitæ orbata sunt. Ioan. 15, 2. 4, 5 &c. Col. 2. d. 18, 19 2 Tim. 3, d. 15

M. *Vocabu-*

M. *Vocabulum remissionis quam significationem habet?*

A. Quòd videlicet à Deo impetret fidelis, vt peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione, atque iudicio ereptis, cõmeritam pœnam remittit.

1 Isa.32,2.1.3.
1 Ioa.3.c.16.17
Act.1,f.38 39.
& 26.d.18
Rom.3,d,24
25.28
Eph.1.b.7
Col.1.c.13.14

M. *Ad promerendam ergo peccatorum impunitatem, nonne benefactis nostris Deo satisfieri posse putas?*

A. Vnus omnino Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atque persoluit; simulque Deo, nostro nomine satisfecit. Solus igitur Christus additum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere, sola ipsius bonitate beneficentiaq; gratis donatos, nihil est omninò quod ipsi muicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus, vel referamus.

Vt supra, &
Isa 35.a.4, 5
Rom.5.b.8.10
Gal.1,c.16
Col.1,c.20.21
2 Ti.1,c.9,10
Heb.9,d.14,15

M. *Nihilne ergò prorsus superest à nobis præstandum, vt criminum condonationem consequamur?*

A. Deus nocentibus se crimina condona-

donaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant, atque deponant; menteſque à vitæ nequitia reuocent ad ipſius obſequium. Quamobrem pœnitentia, correctioque vitæ nobis eſt neceſſaria, vt peccatorum impunitatem exoremus.

Iere. 18, b. 8
Eze. 18, d. 5. 11
c. 30, 31, 32 &
33, c. 14, &c
Mat. 4, c. 17
Luc. 5, f. 31
Pſ. 32, a. 3, 4. 5
& 50, 1, a. 2, 4
Pro. 18, c. 13
Lu. 15, d. 18, 21
1 Ioa. 1, d. 8, 9

M. *Pœnitentia quas partes complectitur?*

A. Crimina nos primum noſtra agnoſcere, confiteriq; coram Deo oportet; acerbiſſimo etiam animi dolore angi, pudoreque affici, quòd illius maieſtatem offenderimus: peccati præteriti odium intimum ſuſcipere, illudque deteſtari atque execrari oportet. Hic dolor à quibuſdam contritio nominatur.

Pſa. 6, b. 6, 7 &
31, b. 9, 10, &
38, a. 3, 4, &c. b
8, &c.
c. 17, 18, &c. &
51, c. 17
1 Cor. 11, f. 31
2 Cor. 7, c. 9
10, 11, &c.
Mat. 27, a. 3, 4
&c.

M. *Ecquid amplius?*

A. Ne ex doloris magnitudine deſperatio animos noſtros occupet, fides eos conſolatione ſua ſuſtentat, quæ veniæ, à Deo peccatis noſtris per Chriſtum ſeruatorem impetrandæ bonam certamque ſpem oſtendit. Atque iſtuc eſt, quod peccatorum remiſſionem nos credere teſtificamur.

2 Cor. 7, b. 7. 8
Luc. 7, f. 38, g.
47, &c. & 15, d
18, 20, 21, & 18
c. 13. 14
& 23, d. 42, 43
& 44, c. 47
act. 1 f. 37, 38
& 3, d. 19, & 15
f. 30, 31

M. *An in tantam formidinem, atque*

1 Ti. 1, c. 15, 16

in

in has angustias, adductus homo, se ipse eripere valet?

Psal.23,a.3.& 30, b. 10, & 51,b,7,8,10 71,a,12,& 8,a 3,b.7,c,18,&c Act.11,c.18 2 cor.1,a,3,4 2 Thes.2,d,16 17 2 Tim.2,d,15 Mat.22,d.30 &c.6,11,c,25 26, &c. 2 Cor. 15, totum.

A. Nequaquam. Solus namq; Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratum & iacentem excitat, & in spem salutis restituit, cuius solius virtute peccator ad eam, quam memorauit fiduciam, sensumque atque cogitationem reuocatur.

M. *Reliqua Symboli iam recense.*

A. Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam.

M. *De istis perpauca scisciabor, quod quædam de illis, cum de supremo iudicio ageres, suprà dixeris. Quorsum demum hæc, aut quamobrem creduntur?*

A. Quamuis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit; mentes tamen in nobis omninò conciderent, si existemaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio atque immortalitate, nullo vnquam tempore plenè potiremur. Proindè nobis certò persuadeamus, non animas tantùm nostras; quum hanc vitam deserimus à corporum consociatione

1 Cor. 15, c. 14,17,18,19 Luc.16, c.12 23,f,45

sociatione solutas, sinceras atque incorruptus sursùm continuò in cœlum ad Christum ferri : sed corpora etiam nostra omni liberata corruptione, & insœliciorem vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis socianda, & instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri perueniemus, immortali vita, sempiternaque sœlicitate in perpetuum perfruentes. Rom.8,b,11 1 Cor.15,f,42 &c. g, 53, &c Phil.3,d,21 2 cor.5,a,1,2 1 The 4,c,13 14, &c.

M. *Mortem ergo corporis pijs pertimescendam non esse putas?*

A. Certè præceptor. Est enim nobis persuasissimum non esse mortem rerum deletricem, quæ omnia omninò perdit ac perimit, verùm ducem nobis in cœlum esse, qui cursum nostrum ad placidam, quietam, sœlicem, perpetuamq; vitam dirigit. Vt supra & Luc. 23, f, 41 Ioan. 18, c, 25 &c, Phil. 1, c, 21, 23, &c, Apoc. 14, d, 13

M. *Cum verò Symboli, hoc est, summa fidei Christiana declarationem iam absolueris, narra mihi, quem fructum ex ista fide percipimus?*

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitæ sempiternæ hæreditatem adimus. Rom 3, c, 21, 22, &c. Ga. 2, c, 16, &c.

M. *Nonne*

M. *Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitæque inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?*

A. Istuc anteà sub legis explicationem alijsque item locis, breuiter attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum præscripto vitam quis sanctè agere omnino posset, iure ille, bonorum operum ratione, iustus haberetur: sed quia ab illa perfectione, nostra omnium vita longissimè aberrat, scelerumq; nostrorum conscientia conuicti, animis succumbimus, aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducamur, quàm nostris in ipsum promeritis.

Rom. 7, 7, c. 14 15, & 8, a. 3, & 10, a. 5, 11. a 6 Gal. 2, c. 6, & 3, b. 10, &c.

M. *Quænam ea est?*

A. Vnum perfugium reliquum est, diuina per Christum clementia, qua nullum omnino ad nostra opera, meritaue respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur; non criminum modo nostrorum veniam, sed & iustitiam Christi, per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, vt per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum

Lu. 8, c 11, 12 13, 14 Rom. 3, d. 24 &c. & 4. a. 1. & c 8. 36 Eph. 2, a. 4. 5 2 Tim. 1. b. 9 Tit. 3, b. 4. 5.

firmis

simus. Dei igitur in Christo misericordiæ vniuersam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

M. *Quomodo rem sic se habere cognoscimus?*

A. Ex Euangelio, in quo diuina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cùm fidem tribuimus, hoc est, planè penitusque persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum anteà in toto Symbolo est explicatum; istius, quam memoraui iustitiæ quasi possessionem occupamus. Rom.4,b.9.11 c.14.16,d.20 21 Gal.2 c.16,d 20,& 3,b.11 Heb.10,g.38 &c.

M. *Non igitur affirmas Fidem præcipuam esse huius iustitiæ causam, ita vt propter illius merita Dei iudicio iusti censeamur?*

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc iustitia primùm à diuina clementia, vt à fonte, fluit, vnderiui ad nos per Christum deducuntur: per Euangelium verò defertur, nos autem eam fide, tanquam manu apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet Christum, qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos Eph.1,2.4,5,6 &c.&2 2.4 &c Tit.3,b.4.5.6 Mar.1,b.14 15 Ioan.1.b.12 Ro.3.d 22.&c & 4.c.16,d.29 &c. 1Cor 1,d 30 Heb.9,d.4&c

ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. *Verùm cui haec fides adest, illi deesse bona opera possunt?*

Rom.6,a 4,& 7, b.6, & 8.a. &c.b 9,10,&c 2 Cor. 1.c.17 Eph.2,c.15,& 4,d.23,24 Col.3,b.9,10

A. Minimé. Nam fide Christum complectimur, qui nos non solùm a delictis morteque liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verùm etiam diuino spiritus sancti numine, ac potestate, de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatisque desiderium atq; curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

Rom.5,a,1,2 1 Cor.13,a.2 Ephe. 3,d.17 Iacob,2,d.20 1 Per. 1,d.19 21,&c.

M. *Iustitiam igitur, Fidemque & bona opera naturalem quandam inter se coniunctionem habere affirmas, ob eamque causam non magis esse disiungenda, quã Christus, eorum in nobis effector, à se ipso est separandus.*

A. Verissimum est.

M. *Ista ergo Fidei explicatio humanos animos ab operibus officijsq; pietatis minimè auocat?*

Psa. 1,a 3 Mat. 7,17,18 & 12,d.33.35 Ro.6,a,1,2,3 4,&c,

A. Nequaquam: bona enim opera, fidei, vt stirpi suæ inhærent, Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ adeò non reddit hebetes, vt illarũ potius aciem ad id quàm maxi-

mè

mè exacuat: planeque in numero verè fideliũ non est habendus, ni siqui, quantum viribus eniti potest, & vitijs omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat, ita se perpetuo gerens, vt qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligat. Gal. 5, a. 6 Eph. 3, c. 17 & c Col. 2, a. 6, 7 Tit. 3, c. 8

M. *Apertè igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret?*

A. In officijs pietatis duæ res sunt maximè necessariæ. Prior, vt ea agamus quæ iure diuino præcipiuntur: altera, vt in illis obeundis eum animum fidemq; præstemus quam à nobis Deus requirit. Neque enim vlla siue opera, siue consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur. Deu. 4, c. 1, 2. & 5, d. 31. 32. & c Mar. 7, b. 6, 7. 8 9 & 10, c. 17 &c. 19 Ioa. 14, b. 15. c 21, 23 & 15, b 10 Ro. 8, f. 31, 30 & 14 d. 13

M. *Si ergo & eadem illa bona opera eaque etiã mente ac fide, quam Deus nobis præscribit, faciamus; quare operum piorum merito in iustorum numero habendi non sumus.* Heb. 11, b 5

A. Iustitiam, quam Deus approbat, planè cumulateque perfectam, iuri diuino vsquequaque congruentem esse oportet: at nostra opera etiam absolutissima longè multumque à legis diuinæ Luc. 17. 8, c. 11 12, 14 Rom. 3 c. 20 & 4. a. 2 Io. 4. d. 18, 19 & 15. b. 14 15. 16

&25.b.4,5,6 Esa.6.4,b.6 Psal.143.a.2

præscriptione discrepant, plurimisque de causis tum accusanda sunt, tum condemnanda: Proinde iusti censeri diuino iudicio, factorum nostrorum ratione nequaquam possumus.

M. *Verum ista declaratio hominum interim mentes à sanctitatis studijs auertere, aut si non remissiores negligentioresq; in obeundis virtutis muneribus, at minus saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur?*

Gal.2,3,c.16 Mat.1,b.16 1 Pet. 2.c.12.

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos sacræ literæ, quòd quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inseruiunt: nullius igitur inferorum damnationisque terror, nulla Cœli gaudiorumq; omnium expectatio, nos vel à vitijs adeò auocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æque atq; formido contumeliam aliquam maiestati diuinæ imponendi, studiumque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificare oportet. Nam sicuti peccati pestis, est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo, & eius sacrosancto verbo sit dedecori; ita virtutis

Rom.8.d.14 1 Tim.6,a.1 Tit. 2,a.5 2 Pet. 2.2

summa

ſumma laus decuſque in eo conſiſtit, quòd Deo per illum honos habeatur. Præterea, opera bona proximis noſtris tum reipſa, tum etiam exemplo proſunt: Diuinique erga nos amoris, noſtræque pariter in Deum gratitudinis, dum eius præceptis paremus, clara indicia oſtendunt; fidei item, vt vnà ſalutis etiam noſtræ ſigna patefaciunt. Non ergo inania nulliq; prorſus vſui eſſe bona opera cenſebimus, propterea quòd iuſtitiam ex illis non adipiſcamur.

Mat. 5.b 16
1 Pet 2.12
Mat.2.d.25 &c
10.14.b. 15 c
22.23. & 15
10
Phil.2.b.12
2 Pet. 1.c.9.10
&c.

M. *Verùm cùm opera noſtra vel optima, vt ipſe aſſeris, imperfecta ſint, quamodo Deo, cuius iuſtitia eſt perfectio ipſa, accepta eſſe poſſunt?*

A. Fides eſt, quæ Deum operibus noſtris facit beneuolum, dum perſuaſum habet, eum legibus nos & iudiciali Iure perſequuturum non eſſe, hec factorum noſtrorum rationem ſtrictè à nobis repetiturum, atque acerrima Iuſticiæ ſuæ norma ea examinaturum eſſe: verum cunctis eorum defectibus condonatis, Chriſti gratia, vt plenè perfecta eſſe acceptorum.

Rō.9.f.31.32
Galla. 5.2.6
Heb.11.2.4.6
&c. totum.
Pſa.130.2.3
11.143.2.2

M. *Quando igitur Deus per fidem,*

tum vt iusti habeamur, nobis largitur; tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi ingenitamne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas.

Mat. 16, c. 17
Mar. 9, c. 23. 24
Ioa. 9. g. 38, 39
1 Pet. 1, d. 21
Lu. 24, c. 24, 27 g. 45, 46
Ro. 10, b. 8, c 14, d. 16, 17
Col. 1, b. 9
1 Tim. 2, a. 7
Luc. 17, a. 5

A. Donum Dei, idque eximium certè atque præcellens, fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumẽ clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque, quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, à domino precantur, vt fidem ipsis adaugeat.

M. *In tempore ipso in precationis mentionem incidisti: Postquam enim legis diuina Symbolique, hoc est, professionis fidei Christiana declaratio est à te iam perfecta; superest vt proximo loco de oratione, gratiarumque actione dicatur. In expositione verò orationis, quæ est seruanda distributio?*

A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit, magister: vt primum, à quo: deinde, qua fidentia: tertio, quo mentis affectu; postremò, quid sit precandum, declaretur.

M. *Principio igitur narra mihi, quem putes*

putes precibus appellandum esse?

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. *Quamobrem?*

A. Quoniam Deus, vitam, præsidiū, salutem nostram, bonaque vniuersa solus in potestate ditioneque sua tenet; par est vt omnia quæ nobis opus erunt ab illo postulemus, expectemus, & vt in cunctis periculis in eius tutelam perfugium habeamus. Psa. 17, b. 7 & c 28, & 46, & 78 & 104, & 107 totus.

M. *Quare dicis siue pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam angelos non precabimur?*

A. Quia Deus nostram sui solius imprecationem, vt cultum qui ad ipsius maiestatem propriè & priuatim spectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam attribuere. Psa. 50, c. 15. & 89, b. 26 Ioa 16, c. 23. 24 Esay 48, b. 11

M. *Ecquid præterea?*

A. Si in precatione alium aliquē præter solum Deum appellaremus, sine authoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur, id faceremus: quod facere, non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in eius grauem offensionem incurrere. Rom. 10, b. 8. c 14, d. 16, 17 & 14, d. 23 Heb. 11, b. 6

M. *Perge nunc exponere, qua fidentia*

mortales miselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortali gloria præcellentem compellare audeamus.

Psal.79,b,8,9 Dan.9,c.18 Ioan.14,b.13 & 16,c.23,24 Eph.2,d.18 2 Tim.2,b.5 Heb.4,d.14,1 & 10,d.19,22 Ma.21,c.21,23 Ma.11,d.12,24 Ioa.14,b.13 & 19,c.23.24 Heb.10,d.19 21,23 Iac.1,a,6,7 & 4,2,3

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti vt exaudiamur: Verùm nostram indignitatem agnoscentes, Christi Mediatoris nomine aditum habemus; quo precatore, diuinæ maiestatis beneuolentiam nobis non esse defuturum confidimus.

M. *Qua ratione in hanc, quam dicis spem adduceris?*

A. Promissis diuinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo Patre Christi nomine precamur, quin ea, quantum quidem nobis conducent, exoraturi simus.

M. *Iam quo mentis sensu Deus implorandus sit declara.*

Psa.6,&38.totus.&50.c.15 &114.totus. Ro.7.d.18.&c &8,d.22,23,c 26,&12,c.12 2Cor.3,b 4.5 Luc.18.a.1.5.7 Eph.6.c,18

A. Si miseriarum scelerumque nostrorū, quæ nos opprimunt recordatio, acerbissimos, ita vti par est, animorum dolores nobis commoueat; fieri aliter non potest quin omnibus exoptemus votis, vt ex illa conscientiæ solicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atque ita omni

omni obsecratione, obtestatione, summoq; mentis ardore, diuinam misericordiam & auxilium efflagitabimus. Col. 4. a. 12 1 Tim. 2, a. 1

M. *In precatione igitur verba solùm ex ore fundere, satis non erit?*

A. Pollicitur dominus se prope adfuturum, auxiliumq; laturum his solùm qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, eorum enim vota sibi peregrata esse: quamobrem necessarium est eam orationem, qua in precatione vtimur, nobis esse cognitam, vt lingua atq; mens vno consensu iungantur. Psal. 34, c. 15 & 145, c. 18. 19 1 Cor 14. b. 7 c. 11. 14. 15

M. *Fasne est, quæcunque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?*

A. Deus prohibeat, vt Christiani homines Christi nomine quicquam à Deo postulent, quod sit contrà Dei & Christi voluntatem, atque ita & indignum sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere pernicioſum. Quâ ob causam, ne affectione animi impulsi inconsideratè in precatione abeamus, certa nobis formula regulaque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare. Mat. 7, b 11 & 20, b. 22 Ioan. 16, c. 23 24 Iac. 4, a. 3 1 Ioh. 5, c. 14 15

M. *Quænam ea est?*

A. Eadem

Mat.6,b.9,10 &c. Luc.11,c.12 &c.

A. Eadem nimirum ipsa, quam diuinus ille præceptor auditoribus suis, nobisque per eos vniuersis præscripsit: in qua cuncta, quæ à Deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breuiter comprehensa perpaucis sententijs complexus est, quæ precatio de conditoris nomine, Dominica nuncupatur. Si igitur cœlestem magistrum diuina voce prænonentem audiemus, haud vnquam à precationis rectæ præscripto deerrabimus.

M. *Dominicam igitur precationem pronuncia.*

Mat.6, b.9,&c Luc.11,a.2&c

A. Precaturi, inquit Dominus, ita loquimini. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic etiam in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum & potentia & gloria in sæcula. Amen.

M. *An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita vt vno*

verbo

verbo abarrare non liceat?

A. Licitum est sine vlla dubitatione, verbis alijs deo preces adhibere, si modò à precationis huius sensu non declinemus, eaque fiducia atque mente, quam antè dixi, deum imploremus.

M. *Quot sunt dominicæ precationis partes?*

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam partiuntur, septem complectitur; ex duabus tamen vniuersè partibus constat: ex quibus vna priores tres postulationes continens, ad diuinam gloriam directò spectat: altera ad nostram peculiariter vtilitatem attinet, & tres aut quatuor posteriores petitiones comprehendit. *Partes Dominicæ precationis.*

M. *Cur Deum ita nominatim compellas, dicens, Pater noster?*

A. Quoniam non vt absenti, surdoue verba facio, sed Deum patrem, vt præsentem inuoco, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam enim alioquin opem ab eo peterem. Ps. 33, b 13. 14 & 34, c. 15, 17 18, & 49, b. 9 10, 11, & 139 a, 1, 2, &c. & 145, c. 18, 19

M. *Verba figillatim paulo accuratiùs excutiamus: Deum quare nuncupas Patris nomine?*

A. Quia

Ma.21,c.21.22 Mar,11,d.22 23,24 Ioa.16.c.23.24 Heb.10,d.10 22,23 Iac. 1. 2. 6,7 Ro.8,c.15,16 Gala. 4, a. 6 Mat.7,b.7,11

A. Quia rectè precandi fundamentum, vt superiùs diximus, in exorandi spe firma positum est; voluit Deus suauissimo nos patris vocabulo ipsum appellare, vt fidenter ad se, suique auxilij summa cum expectatione, haud aliter ac suum filij parentem assolent, accederemus: immò vt sæpe tam multò meliore, quam vlli liberi de naturali patre habere possunt, ipsum adeamus; quam longè Deus cœlestis ille pater, potestate, bonitate, propensaque ad iuuandum voluntate, terrestribus parentibus vniuersis excellit.

M. *Nonquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?*

Luc.11.b.9 13 Mal. 1, b. 6 Mat.16.d. 39 40

A. Vt in precando debitam à liberis Patri cœlesti pietatem, honorem, obsequium præstemus, eoq; animo, qui filijs Dei conuenit, affecti simus.

M. *Quare Deum promiscuè nostrum Patrem, potius quàm tuum propriè nominas?*

Pis.22 a.1, 2 Rom. 1, 2. 8 1 Cor. 1, 2. 4 Rom. 2, b. 4, 5 c. 10, d. 16

A. Pio cuique licitum esse fateor Deum appellare suum: is tamen amoris inter Christianos ardor esse deberet, vt vnusquisque, quod ad omnium commu-

ne

ne commodum attinet, ſpectaret: quam ob cauſam, in vniuerſa iſta poſtulatione nihil à reliquis ſeparatim, verùm publico cunctorum nomine omnia efflagitantur.

1 Cor. 10, f. 24 & 13, b. 5. & 12 b. 13, &c. c. 21 &c. d. 25. 26 &c.

M. *Ecquid amplius?*

A. Diuites & optimates commonefiunt, ne pauperes humilioreſq; contemnant, ſed vt eos tanquam germanos fratres, beneuolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem, tribuere non dedignatur. Rurſum verò tenuiſſimi quiq; miſelliq; homines, qui in hac vita maximè neglecti eſſe ſolent, hac intereà ſpe mentes ſuas poſſunt recreare, quòd patrem in cœlo ſumma præditum poteſtate, ſibique beneuolentiſſimum habeant.

Mal. 2, b. 10 Ioan. 8, c. 41 Eph. 4, a, 5, 6 Iac. 2, a. 1, 2 [illegible] Deu 10. [illegible] &c Pſa. 10. c. [illegible] 18 & 68. a 5, 6, & 46. b. [illegible]

M. *Quare Deum ais in cœlo eſſe?*

A. Propterea quòd credam Deum in ſempiternæ, & feliciſſimæ beatitudinis exceliſſimo gradu, cœlique quaſi arce altiſſima imperium gerentem, rerum ſimul omnium præpotentem eſſe, & ſupera, infera; media, vniuerſa, vt in præſentia ſua, conſpectuque poſita, intelligere atque gubernare.

Pſa. 11, b. 4, 5 &c. & 20, b 6 33 b. 13. 14. & 13. a. 4, 5, 6, & 115. a. 3.

M. *Ec-*

M. *Ecquid præterea?*

Col.3,a.1,&c
Rom.8,c.17
Eph.1,c.14.d 18
Heb.9,d.15
1 Pet.1,a.3,4

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt cœlestem patrem alloquentes, mentes à terra rebusq; terrenis exuscitemus atq; auocemus; superaque & cœlestia meditantes, fœliciſſimam illam parentis nostri beatitudinem, cœlumque, vt paternam per Christum hæreditatem, summa cupiditate expetamus.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam fœliciter vestibulo hoc primo, ingressioneq; ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, vt Dei nomen sanctificetur.

M. *Hoc quam habet sententiam?*

Ioſ.24,a.14.d 23
Pſ,89,a.5.6&c
Pſ.96.a.11.2.3 &c &97,b.79 & 113,&134 & 135,toto
Ioa.4 c.23,24
Ro.1,c.23,& 11,c.36,& 16 d,27
1 Cor.10,g.31
Eph 3,d.20,21
1 Tim.1,d.17

A. Postulamus primùm vt diuinum nomen mortalibus quam maximè cognitum manifestumque reddatur, eiusque honor atq; decus vbiq; terrarum & gentium, ita vt conuenit, illustretur. Vtque fictorum futiliumq; deorum nominibus prorsus obliteratis & abolitis, solius dei cœlestis Patris diuinum nomen atque maiestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, vbicunque locorum atque gentium, pu-

ris

ris integrisque mentibus imploretur.

M. *Quid adhuc superest?*

A. Optamus, ne in sacrosanctum Dei nomen ob aliqua delicta nostra maledicta conferantur, illique quasi infamia quædam inferatur: sed vt potiùs per nostram in deum religionem, beneficentiamque erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur. Esa, 52, 2. 5 Ez. 36, d, 20, 11 Rom. 2, d. 24 Mat. 5, c. 16 2 Thes. 1, d. 11 12

M. *Perge porrò?*

A. Proximo loco postulamus, vt Dei regnum adueniat, hoc est, ne diuinam sui verbi, atque Euangelij Christi veritatem, per quam in innocentium piorumque hominum cordibus Deus regnat; obscura caligine tectam latere patiatur: sed vt eius notitia mortalibus in dies clarius illucescat, cœlesti eos doctrina erudiens: Optamusque, vt Deus se velit opponere versutis fallacijs, & frangere atq; extinguere furentes impetus Satanæ, sceleratorumque hominum, qui veritatem, vel comentitijs fabulis obscurare, vel sæuitia oppressam radicitùs tollere moliuntur. Mat. 9, d. 38 & 24, b. 14, & 28 d. 19, 20 Luc. 4, c. 18. 19 Ioa. 17, c. 17. 20 2 Cor. 3, d. 15 16, & 4, &c. Eph. 6, c. 18, 19 2 Thess. 3, 2. 1 Mat. 13, d 25 c 38, 39, & 15 a. 2, 3, 5, 6, &c Mar 7. a. 3, 4 &c. b, 7. 8. 9 &c Ioan. 16, 2, 2 3, &c. & 17, b, 14, 15

M. *Prosequere.*

A. Oramus vt Deus per sacrum suum spiri- Ioan. 16, c, 13

Ephe.3,b,21 Luc.22.d.31.32 Rom.6,b.12 &c.&8.a.5.b.9 &c.& 16.c.20 Gal.5.c.25.26 &c. Eph.6.b.10 &c & d.17.18.19 &c. 1 Pet. 5.c.8.9 Mat.25.c.34.d 41.46 Rom.8,c.16 17,18 1 Pet.1.a. 3.4 Tit. 3,c. 7

spiritum illustrare & moderari velit mentes omnium, qui sunt de ipsius ecclesia, in qua, vt in regno suo, propriè dominatur; eosq; vt suos milites, ope atq; virtute sua roborare velit, quo strenuè contra diabolum, mundum, appetitusq; vitiosos arma capere possint, illisque deuictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus conculcatis, atque protritis, Deus vniuersa sub ditionē dominationemque suam subiungat, gloriosissimeque triumphum agat, & nos etiam vt suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat.

M. *Quid est deinceps in oratione dominica?*

Psal. 40.b.8 Mat. 26, d.39 42 Joh. 5, d. 30, & 6, d. 38 Ephe. 6, a. 1

A. Dei voluntas fiat: par enim est, vt liberi ad parentum arbitrium totos se accommodent, non è contrario, vt parentes filiorum arbitratu viuant.

M. *Quare adiungis, vt in terra fiat, itidem ac in cœlo, Dei voluntas?*

Rom. 8, a. 5, 7 &c.

A. Quum terrenorum hominum animi varijs ardentes desiderijs, ad ea expetenda perficiendaq; concitentur quæ

Deum

Deum grauissimè offendunt: precamur, vt diuino spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad maiestatis suæ nutum ita totas conuertere, atque formare velit, vt nihil vnquam, quod sit contra diuinam ipsius voluntatem, appetamus aut exoptemus,

Rom.8,a.2,5, b.9.1, &c.c.14 15 &c. 1 Cor.1.c.12 &c & 7,d.16 Act 21,c. 14 1 Pet 3,a.7,& 4,c.12,13,&c Ps.20,a.1, &c 31,b.11,&c & 103,d 20,&c 101,a.4,135 b 7,&c.&136.b 7,8.9 Heb.1.b.6,7 d 34 Apo.1,c.1 &c & 19.b 13,& 22,c.9

M. *Perge.*

A. Oramus etiam, vt quæcunque nobis de diuina voluntate obuenire animaduertimus, ea non tantùm toleranter, sed & libenter etiam feramus & perferamus. Præterea, quia angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cæteraq; Sydera ab ipso condita, diuinæ eius voluntati assiduè obtemperēt, optamus; vt vniuersi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum, imitātes, maiestatis suæ nutū intuiamur, nosque totos ad illum accommodemus, vt quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati aduersitur aut reclamet.

M. *Ecquid amplius?*

A. Quando Deus voluntatē suam in sacris literis apertissimè declarauit, quod

Deu.4,a.1.& c.31&28.

Mat.7,c,11,& 12,d.50,&15 a.3,&c. 2Col.3,b.6,14 Gal.3.c.15.17

etiam vocabulo Testamenti, hoc est, Supremæ suæ voluntatis eas nuncupans, clarè, indicauit, minimè est dubitandum eos, qui de scripturarum sententia discedunt, à Dei etiã sensu omninò aberrare.

M. *Quando ad ea, quæ quæsita sunt de priore Dominicæ precationis parte, quæ tres illæ petitiones ad diuinam gloriam propriè spectãtes continentur, satis iam respondisti, ad posteriorum nunc partem quæ ad res nobis vtiles respectum habet, commodè transibimus.*

A. Posterioris partis primum postulatum est: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.

M. *Panis vocabulum quid significat?*

Ps 104, c.15, d 27, & 105.b, 6 10, 11, &c, & 144, c.10, 11 &c. 145, c.14 15, 16

A. Non ea solùm quæ victum nobis vestitumq; necessarium subministrant, sed & alia vniuersa quæ ad subsidia conseruationemque, vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessario pertinent.

M. *Nunquid præterea nobis suggerit nomen panis?*

Ps. 78.c.18, &c d.29, 30 & 106 c. 14, 15

A. Ne ad delicias epularum lautissima quæque, neue magni vestimenta pretij, aut sumptuosum apparatum voluptatis

luptatis, causa, solicitè consectemur, ac congeramus: sed vt lautitiam luxuriemque aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultuque paruo & commodo contenti simus. Mat 6.d.25&c Luc.16,10 &c 1 Cor.10,b.6 1 Ti.6,b.7.8.9 Heb.13,a.5

M. *Qua ratione panem vocas nostrum, quum eum à Deo tibi donari flagites?*

A. Dei dono noster efficitur, quum ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largitur. Mat.7,b.7,8 1 Cor.4,b.7 1 Tim,6,d.17 Iacob.2,c.17

M. *An ob aliam aliquam causam noster panis nuncupatur?*

A. Commonefacit nos hoc vocabulũ, vt victus quærendi causa in laboribus nos corporis exerceamus, aut alijs eum bonis modis iustè nobis acquiramus; vtque eo contenti, nunquã alienum quicquam auarè aut dolosè aucupemur. Gen.3,d.19 Eph.4,d.28 2 The.3, b.8.9 10.11,12

M. *Quando vt industria nostra victum comparemus Deus nobis mandauit, quare panem ab illo petis?*

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laborioſè soliciteque contereremus, nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur. Psa.127,a.1,2 1 Cor.3,b.9

M. *Opulentosne etiam homines diuitijs copijsque omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo postulare debere putas?*

Deut.8, a.3
Psa.34,b 9,10 &78,d.29.30
Lu.11.a.53,&4 a.4. &12,c.15
1 Tim.6,d.17
Apoc.3.d.17

A. Nequicquàm rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi diuina virtute salutares nobis, vitalesque fiant. Qua etiam de causa, post cœnam quoque, vt cibum quotidianum, quo iam vsi sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, vt eum vitalem nobis, salutaremque faciat, precamur.

M. *Quare hac verba quotidianum & hodiè adiunguntur?*

Mat.6,d.26.& c.24
Luc.10.g.4
Phil.4,b.6
1 Ti.6,c.9,10
1 Pet, 5,b.7

A. Vt à curis & auiditate omni abhorrentes, studioseq; munera nostra exequentes, à beneficentissimo ea parente quotidie flagitemus, ad quæ ille quotidie largienda promptissimus esse solet.

M. *Perge ad reliqua.*

A. Quinto postulatu peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. *Est ne hac venia omnibus necessariò petenda?*

Psal.14,a.1,3 & 53,a.1,2,3
Rom.3,b.10 11,&c,d.23

A. Omninò: nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenumeroque in diuini numinis grauem offensi-

fensionem non cadat. Proinde, qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum vt illis ignoscat, precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atque sanctos, coram Deo, aut vt verè loquar, contra Deum gloriando efferunt; illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in sola Dei per Christum misericordia atq; benignitate sita est, sese omninò eximunt. Isthuc namque est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes (vt peccata scilicet pœnitendo corrigant) vocandos, se in mundum hunc venisse profitetur.

Ioan. 8, a. 7
Iac. 2, b. 10. 11
1 Ioan. 1, b. 8 10
Luc. 18, b. 9 11 &c. c. 13. 14
2 Cor 5, c. 15
d. 18, &c.
Ioan. 1, c. 7. d. 9 & 2, a. 1, 2, b. 12
Mat. 9, b. 13
1 Tim. 1, c. 13

M. *Conditio illa quamobrem addita est?*

A. Rationi maximè consentaneum est, vt precemur, à Deo ita nobis veniam dari, sicuti nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nisi enim ad alijs ignoscendū propensi reperiamur, & Dei parentis nostri imaginem miserecordia exprimentes, ita nos geramus, vt eius esse liberi agnoscamur; apertè testificatur, non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi grauissimi supplicij acerbitatē.

Mat. 5, a. 7, & 6 b. 24, 15 &7. a 1, 10. & 18, d 28, &c. c. 35
Luc. 6, c. 36 37, 38
Iac. 2, b. 23

Nam, qui vt clementia in alios vtatur, in animum inducere non potest, eadem summi iuris norma sententia de illo sine vlla venia feretur.

M. *An non ergo, nostra lenitas à Deo promereri vt nobis ignoscat, aut quædam quasi gratia illi relata videri possit?*

Ro. 3, d. 24, 25 & 11, a. 5, 6 Gal. 5, a. 4

A. Nequaquam: gratuitò enim tum Deus veniã non daret, neq; solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo aliud vlla re alia compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. *Transeamus iam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.*

Mat. 12, d. 42 44, 45 Ioan. 5, b. 14 & 8, b. 11 2 Pet. 2, d. 20 21, 22 Mat. 10, b. 26 &c. & 16 d 41 Lu 21, d. 31, 32 1 Cor 1, d. 27 &c. 2 Cor. 12, a. 13 Eph 6, b. 10 11. 13, &c. Iac. 1, b 14, & 3, a. 1

A. Eo petimus, Ne nos inducat in tentationem. sed à malo liberet.

M. *Quare ita precamur?*

A. Sicuti anteà vt preteritis ignoscat, precati sumus, ita nunc obsecramus, ne à nobis vnquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sũt ad prospiciandum in prouidæ, ita infirmis sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanæ, Mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ, vt fieri aliter non possit,

sit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæque potentiæ armis tegat: perfugium ergo vnum salutis est, vt nos optimi, maximi patris tutelæ suppliciter cõmendantes, cum obtestemur, ne nos malitiosis vllis machinationibus superari patiatur, sed vt ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conseruare velit. 1 Pet. 5, c. 8, 9 1 Ioan. 3, c. 15 16 Rom. 16. d. 20 2 Tim. 4, d. 17 18

M. *Reliqua est adhuc dominicæ precationis clausula.*

A. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula, Amen.

M. *Quamobrem precationem suam hoc modo concluſit Christus?*

A. Vt nobis confirmaret, diuinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immensam esse, vt nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id ritè postulantibus, dare non possit, aut non velit; quod etiam vocabulum Amen, hoc est, ita fiat, vt opposita ad extremũ veritatis nota, in animis nostris quasi consignat. Mat. 7, b. 10, 11 & 12, c. 22 Ioan. 16, c. 23 2 Cor. 1, b. 9. 10 d. 20, & 9, c. 8 &c. Eph. 3, d. 20 1 Tim. 6, c. 15 16 Iacob. 1, a. 6

M. *Quam ob causam gloria diuina postremò memoratur?*

A. Vt preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse 1 Cor. 10, g. 31 Eph. 3, d. 10. 21

Phil. 1, b. 11
1 Tim. 1, d. 17
Iudæ. 5, f. 25

intelligamus: hic namq; est finis ille, quo omnia, quæ rogatu nostro à Deo impetrare cupimus, nostraq; consilia, sermones, opera atq; vniversa omninò dirigēda sunt, Huius enim rei causa à Deo conditi, atq; in hoc mundo collocati sumus.

M. *Prosequerè.*

Psa. 29, a. 1, 2 & 34, a. 1, 2, 3 &c. & 50, c. 14 15, d. 22 & 92 a. 1, 2 & 95. 96 105. toto
Rom 15, b. 6
1 Thes. 1, a. 2 & 5, d. 18
1 Thes. 1, a. 3
Luc. 17, d. 7
Ioan. 5, d. 44
Rom 1, c. 21. d 25
1 Pet. 4, c. 12

A. Hùc accedit, quòd de Dei benignitate, iustitia sapientia, potentia, magnificè, glorioseque prædicare, illiq; nostra, & vniuersa generis humani causa gratias persoluere, pars sit honoris diuini, ad illius maiestatem pariter cum precatione, peculiariter spectans: quia nisi illum pie veneremur, non tantùm tam magna eius multiplicique beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinem præbebimus verum etiam debitas tantæ in Deum impietatis pœnas, meritissimè in perpetuum sufferremus.

M. *Quando homines etiam in nos benigni benificique esse solent, nonne liceat illis quoque gratiam habere?*

1 Cor. 1, 2. a. 6 d. 11
2 Cor. 9, c. 8 & 11, d. 12

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt, propterea quòd in illis tribuendis homines se re ipsa ministros

nistros tantùm Deo præbent : atque ita gratus noster in homines animus, in Dei authoris gloriam, vt ad proprium atque vltimum rerum omnium finem, refertur. Mat. 5. a. 6 1 Pet. 2. 6. 12 & 4, c. 11, 12

M. *Quando de lege Dei, Symboloque; hoc est professione fidei Christiana, de precatione etiam atq; gratiarum actione, quæstio omnis ad exitum iam est adducta, an non commodè postremo de sacramentis agemus?*

A. Commodissimè præceptor : nam ea precationis secum & gratiarum actionis coniunctionem perpetuò habent.

M. *Dic mihi igitur, quot in Ecclesia sua sacramenta designauit Christus?*

A. Duo, baptismum atque cœnam dominicam. Mat. 26, c. 6 & c & 28, d. 9 Ioan. 3, 25 act. 2, f. 3. 8 & c 1 Cor. 11, c. 23 &c; Tit. 3, b. 5 Mat. 3. c. 11 &c & 6. c. 26. 27. 28 Mat. 6 d. 16 Ioan. 3. c. 5 Act. 2, f. 38 1 Cor. 10. d 15 & 11, c. 24 &c Gal. 3, d. 16. 17

M. *Sacramentum nomen quid significat?*

A. Sacramentum est externa diuinæ erga nos per Christum beneuolentiæ beneficentiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualemque gratiam representans; qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. *Sacramentum quot habet partes?*

A Duas:

Mat.3,5.11&c &26.c.16,&c Ioan.3,a.5 1 Cor.10d.16

A. Duas: extraneum elementum, siue rem creatam, quod est signum aspectabile, & arcanam gratiam, que conspicua non est.

M. *In baptismo quod est signũ extraneũ?*

Mat.3,c.11,12 & 28,d.19 Ioa, 3,1,5 1 Cor.16,d.16 Act.8,d.36.37 38 Mar.1,a.4 Act.2,f.38&c &22,e.16 Rom.6,a.3&c Gal3,d,26,27 1 Pet.3,d 21

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti.

M. *Quæ est occulta & cœlestis gratia?*

A. Venia criminum & regeneratio: has ambas per mortem & resurrectionem Christi consequimur, illarum est hoc sacramentum nobis quasi obsignatio quædam atque pignus.

M. *Baptismi vim & effectum paulò adhuc apertiùs explicato.*

Eph.1.a.3,d 19,20 Tit.3,b.3,4,5 &c. Mat.28,d.19 Ioan.3,a.5 Ro.6,a.3,&c 1 Cor.12,13 1 Pet.3,d.21

A. Quum naturaliter filij iræ, hoc est, ingrauissima apud Deum offensa, & ab eius ecclesia siue familia alienati simus; per baptismum in Ecclesiam recipimur certumq; habemus nos iam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illudq; quasi insitos esse, eiusq; membra factos, in eodem cum ipso corpore concrescere.

M. *Quæ ab eis, qui baptismo sunt initiandi, requiruntur?*

A. Pœni-

A. Pœnitentia & fides. Mar. 1, a. 4, b, 15, & 16, d. 16

M. *Hæc paulò copiosiùs declarato.* Act. 2, f. 38 &c

A. Anteacte primò vitæ nobis est grauiter pœnitendum, certaque est habenda fides, Christum suo sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos reddidisse, eius etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fidem, promissumq; in baptismo factum, elaborandum est, vt cupiditates omnes coerceamus, vtque vitæ integritate nos Christo quasi inductos, & eius diuino numine instinctos esse, perspicuum faciamus. & 8, d. 36, 37 &c. & 16, d. 31 33, 34. & 19, a 4, 5, & 22, c. 16 1 Cor. 12, b. 13 Ro 6, a. 3, &c c. 13, d. 12, 13 14 Gal. 3, d. 26, 17 Eph. 4, d. 20 21, &c. Col. 2, b 12

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?*

A. Quia de Dei Ecclesia sunt, diuinaq; benedictio atque promissio ecclesiæ per Christum (in cuius fide baptizantur) facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione, & fide, ipsi ineunte pueritia imbuendi sunt, vt agnoscant, quid in baptismo sponderint, atque professi sint, illique sponsioni vitæ etiam sanctitate, quantum quidem conniti possunt, satisfaciant. Gen. 9, b. 9, & 17, a. 7, 8 Mar. 10, b. 14 16 Ro. 3, a. 3, & 4 d. 22, 21, &c. & 6, a. 3, &c Gal. 3, d. 27 Eph. 4, d. 20 21, &c. Col. 2, b. 11

M. *Cœnæ Domini qui est ordo?*

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus: qui eadem qua proditus est nocte, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in mei commemorationem. Ad eundum modum & poculum, peracta cœna, accepit: & quùm gratias egisset, dedit eis dicens, bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus noui Testamenti, quod pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorũ: hoc facite quotiescunq; biberitis, in mei commemorationem. Quotiescunque enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis donec venerit. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summaque fide seruare atque ex præscripto cœnam Domini celebrare oportet, vsque dum ipse redeat.

Mat. 26 c. 26, &c.
Mar. 14, c. 22 &c.
Luc. 22. c. 19, &c.
1 Cor. 11, c. 23 24, &c.

M. *Quem ad finem?*

A. Vt mortis Domini, beneficijque maximi in nos per eam collati, recordationem grati & memores in perpetuum habe-

Luc. 22, c. 19
1 Cor. 11, c. 24 26, &c.

habemus; vtque quemadmodum per baptismũ de integro nati sumus, ita cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad spiritualem æternamque vitam assiduè conformemur. Atque ob eam ipsam causam vt semel in lucem edi, ita & baptismo semel expiari sat est: sed vt nutrienti, itidem & cœnæ dominicæ vsus frequenter est iterandus. Ioa 6,d.17.32 35,b.48 &c.f, 54,55 &c. 1 Cor. 10.d.16

M. *Quot sunt partes huius Sacramenti?*

A. Vt in baptismo sic & in cœna dominica duæ sunt partes: quarum vna terrestris est, & quæ sensibus percipi potest: altera cœlestis est, & quæ sub externos sensus non cadit.

M. *Quæ est terrena atq; aspectabilis pars?*

A. Panis & vinum, quæ vtraque expresso iussu Domini sunt ab omnibus accipienda. Ma 26d 26.27 Mar. 4,c.22.23 Iu. 12,c.2.19 20

M. *Cœlestis pars, & ab omni sensu externo longè disiuncta, quænam est?* 1 Cor. 12.a 33 35

A. Corpus & sanguis Christi quæ fidelibus in cœna Dominica præbentur, ab illisque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœlesti tantùm & spirituali modo, verè tamen atque reipsa: adeo quidem, vt veluti panis sustentandi corpora, Ioa.6,d.27.35 &c.48.&cg.63 1 Cor.10,d.19

pora, sic Corpus Christi animas nostras
spiritualiter per fidem pascendi maxime
habeat facultatem: vt veluti vino mentes
Psa.104.c.15 hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires, sic & animæ nostræ Christi
sanguine per fidem recreatæ releuantur: hoc enim modo corpus & sanguis
Christi in cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem
suum impertit, quàm pro certo habent,
Ioan.6, f.51 panem se atq; vinum ore stomachoque
accepisse: Cœna etiam Dominica vitæ
nobis sempiterna signa communicans,
immortalitatis nobis nostræ pignus, atq;
resurrectionis obses existit.

M. *An igitur panis & vinũ in substantiam corporis & sanguinis Christi conuertuntur?*

Ma.26,d.26 27
Mar.14, c.22 c.3
Lu.22,2.19.20
1 Cor.11.c.23 24,25,26 27,28

A. Nequaquã: nam hoc esset naturam sacramenti, in quo tum cœlestis tũ terrena materia continetur, delere: veritatemque corporis Christi in dubitationem adducere: illisque etiam, qui sacramentum sunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occasionem offerre.

M. *An*

M. *An fuit instituta à Christo cœna, vt Deo patri hostia pro peccatis expiendis immolaretur?*

A. Minimè: nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuũ pro nostra salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantum reliquum esse voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificiũ nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præstare debemus.

Heb.7,d.26 &c & 9,d.12 &c.g 25,&c.& 10,c 10.12,14,d.18 Luc.22,c.19 1 Cor.11,c.24 25,26 Heb.13,c.15 16

M. *Quomodo officio nostro satisfaciemus vt ritè cœnam Dominicam celebremus?*

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusque, nunquid verè Christi membra simus.

1 Cor.11,f.28 29 Iere.24,b.7& 29,b 12,13

M. *Illud quibus signis cognoscemus?*

A. Initio, nobis ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum: deinde certa diuinæ qer Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis bene sperandum, partaque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: præterea, integrè in posterum, sanctèque viuendi studium nobis

Ioel.2,b.12,13 &c.c.15.16,&c Luc.22,c.19 1 Cor.11,f.24 25,26 Ro.5,a.5,8,9 & 8,a.4,5,&c 1 Tim.1,c.14 15,16 1 Pet.1,c 13 14,&c.d.21,22 & 4,a.1,2,3

&

Mat.12,d 30 Ioh.13,d.34 35,&c. 1Cor.10,d.17 & 30,toto.

& voluntas propensa atq; constans suscipienda est; deinq; quando cœna Domini hominum inter homines consociationis atq; amoris clara indicia ostendit; proximis, hoc est, toti humano generi, beneuolentia, remoto procul omni odio atq; inuidia, fraternè est præstanda.

M. *Quum de præcipuis fidei Christianæ capitibus satis multa, sicuti existimo, te iam interrogarim: experiri adhuc volo, quam breuiter atq; expresse summam omnium, quæ sunt hactenus tractata, possis exponere.*

Deut.4,a.1,2 b.12 Psa.19,b,67 & 2,1, 29.a 4 &c. Ma19,c.16,17 Luc.10, c.25 26,27,28 Ro.1,b.12,13 &c.19,20,& 4,c.15 Gal.3,b.10 2Cor.2,b,7,& 7,c.9, 10,&c Ro.a.c 15,16 Act.13,f.38.39 He 1,b,4,5&c &9,c.5,d.12 15,& 10.a.2 3,&c.

A. Principio, lex diuina, decem explicata præceptis, perfectum mihi ante oculos piè viuendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, constitutã, & si vspiam aberrem, æternæ in me damnationis pœnã: per legem igitur peccata mea, Deumq; ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem diuina mihi iustitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoreq; ex peccatorum conscientia animum meum percellit: vnde quum neque prudentia, neque viribus aut potestate mea, neque vlla humana,

mana, angelicáue ope, aut auxilio, neq; vllo alio modo aut ratione posse me omninò liberari intelligam: Euangelium me edocet, Christum Dei filium hominem sine peccato factum, morte sua, meritas debitasq; peccatis meis pœnas persoluisse, Dei patris sui in me iram suo sanguine restinxisse & me rursum in gratiam ipsius reconciliâsse, suæque iustitiæ fecisse participem & æternæ secum vitæ hæredem instituisse, quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidem spiritus sanctus in animo meo per prædicationem Euangelij inseuit eamque per sacra mysteria sua, aspectabilia cerissimaque indicia & pignora diuinæ erga me per Christum bonitatis confirmauit. Quæ etiam fides, vt viua quædam atque ferax arbor, pietatis iustitiæ, aliorumque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficijs affecit, & ad vtilitatem etiam atque exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatemque placendi Deo, & ista omnia præstandi, me qui ex me ipso maximè

Mat. 1, d. 20 21, &c. Ioa. 19 14, 29
Esa. 53, a. 4, 5 6, c. 10. 11
Rom. 3. d. 24 25, &c.
Col. 2 c. 20 21, 22
Rom. 3, d. 23 &c. 18, c. 14, 15 16, 17, &c. & 10, a. 4, &c.
Gal. 2. c. 16. &c
Rom. 10, b. 8, c 14, d. 16, 27
1 Cor. 2, a. 3, 6 b. 9, &c.
Ma. 28. d 19. 20
Mat. 15, 14, 16
1 Cor. 10. d. 16 17
Psal. 1. a. 3
Mat. 7, c. 17, 18
Lu. 1, g. 74, 75
Ro. 6, c. 1, 2, 3 &c.
Gal. 5, a. 8
Ma. 3, b. 16
2 Pet. 2, c. 12
Mar. 10. 22. 24
Ro. 1, a 7, &c. &c 7, c. 15, &c & 9 d. 16
1 Cor. 3, a 14 &c.

2 Cor.3,b.5 &c.& 15,10 Phil.2,b,13 Ep.1.a.5.6 &c 1 Thes.1,d.12 Ioa.14.b.13,& 15, b. 16, & 16.c.23 1 Cor.10 g.31 Eph.3.d 10.21 Iud. f. 25 Mat.13. c.23 Luc.12, c.47 Rom.1,c.21 & 2,b.13 Eph.4.d.20.21 & 5,8,9 Phi.1.b.10 11 Col.1.a.5.6.b 9,10. Tit.1.d.16 Iac.1,d.22.23 25,&c. & 4.d 17 2 Pet.2.d.20 21 Luc.11.b.9,c 13.&2.1.b.7 Iac.2.1 5.6.&c Mat.13.c.19 20. &c. Ioh.15,c.16 Psal.1.a.3 1 Cor.3.b.97

sum infirmus, atq; imbecillus, continuis aque ardentissimis precibus à Deo patre bonorum omnium authore, in nomine filij Iesu Christi seruatoris nostri, essflagitare, gratiasque illi maximas pro vniuersis ab eo acceptis beneficijs assiduè agere oportet.

M. *Intelligo (mi fili) Christianæ pietatis præceptis te benè institutum esse, eiusq; summam memoria tenere. Reliquum est, vt adistam rectæ intelligentiæ normã mores tuos ita formes atque commodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consequutus.*

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quo appellationem titulumq; verè Christiani possim sustinere: quin etiam humili assiduaque prece atq; obsecratione à Deo opt. max. suppliciter petam, ne diuinam suorum præceptorum semen-tem, propter animi mei quasi nihil ferentis agri sterilitatem, interire patiatur, sed menti meæ tanquam macro & infœcundo solo, cœlesti suæ gratiæ imbre rigato,

gato, eam fertilitatem dare velit, vt vberrimas edam sanctitatis fruges, in cœlesti horreo granariòque recondendas atque conseruandas.

M. *Perge, mi fili, tenere istam viam, quam instituisti, nihil hæsitans, quin sicuti hoc consilium atque propositum diuino instinctu motus cœpisti: ita ad exitum optabilem rationis atque instituti istius tui, iam sanctis à te initijs orsi, fœliciter sis ipsius ductu peruenturus, ad eternam tuam salutem, & Dei Opt. Max. gloriam: cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum ætatibus tribuenda.*

1 Cor. 9. c. 10 d. 14. & 3. d. 16 17. 18
Mat. 3. c. 12. & 13 c. 23
Io a. 4 c. 36 &c
Gal 5, d. 22 23, &c.
2 Cor. 8. b. 10 11 &c.
Phi 1. a. 6. 9. &c & 2. b. 1. 5
Rõ. 6. d. 22. 23
Mat. 5. b. 16
2 Cor. 9. c. 10 11. d. 12. &c.
Phli 1 b. 11
1 Pet. 2. c. 12

FINIS. FINIS 2 INIF

Ret.

PSALMI.

ADMONITIO MATVTINA.

Isa. 5, c. 14
Rom. 13, d. 11
12

EXpergiscere qui Dormis, & exitare à mortuis, & illucescet tibi Christus.

Tempestuum est nos iam è somno suscitari.

Præterijt nox, dies appropinquat: abijciamus igiter opera tenebrarum, & arma lucis sumamus.

13

Honestè nos, ita vt in clara luce versantes decet, geramus: & Domino Iesu Christo induamur.

Ita luceat hominibus vitæ nostræ splendor, vt nostra opera bona conspicientes, gloriam patri nostro cœlesti tribuant.

Mat. 5, c. 16

Sapientia res est excellentissima, & quæ nunquam euanescit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facilè inuenitur, atque obtinetur.

Sap. 6, b. 13

Eos qui ipsam expetunt, anteuertit, vt sese illis vltrò offerat.

c. 14

Qui primo diliculo illi inuigilat, non multum laboris sustinebit: præstò enim illi ad portam erit in foribus eius assidens.

c. 15

Eccle. 2, c. 13

Sapientia stultitiæ tam longè præstat, quam lumen tenebris antecellit.

Psal.

PSALMVS MATVTINVS.

DEo tribuite laudem, O pueri : serui eius laudibus efferte nomen Domini. Psal. 133, 1

Nomen domini glorioſe prædicetur: ex hoc tempore in omnem æternitatem.

Summa laude celebrandum eſt nomen Domini, ab ortu ſolis ad occaſum. Psal. 74, c. 10 Psal. 3, b, 5

Tuus (ô Deus) eſt dies, & tua eſt nox, tu præparaſti lumen & ſolem.

In cubilibus nos colocauimus, ſomnoq; nos dedimus : & rurſum experrecti ſumus, quoniam in tua, ô Deus, tutela latuimus. Psal. 63, a. 1 & 88, b. 12

O Deus, tu es Dominus noſter, ſummo mane te quærimus, & ſupplices ad tuum auxilium confugimus.

Seruitui ſumus, ô Domine, ingenij lumen in nobis accende, vt tua precepta intelligamus. Psa. 119, v. 125 Psa. 143, b. 9 c. 11

Monſtrato viam, qua nobis ſit ingrediendum, ad te namque mentes noſtras erigimus.

Inſtitue nos, vt ea quæ tibi grata ſunt, faciamus: tu enim es Dominus Deus noſter, nomen tuum ſanctum dirigat nos in viam, quæ deducit ad vitam. Psa. 143, b, 8

Effice, vt benignam tuam bonitatem matutinis temporibus ſentiamus : in
Pſal.90,c.14 te enim poſitas omnes noſtras ſpes habemus.

Diluculò nos exple miſericordia tua : & præ gaudio voces effundemus, & lætabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.

Tu enim Domine, is es, cuius deſiderio
Pſal. 71,1.4 tenemur : in tua fiducia ab incunte ætate conquieſcimus.

Tuis ſubſidijs, ex quo primùm in lucem editi ſumus, ſuſtentamur : tu nos ex aluo materna eduxiſti : tuam laudẽ & gloriam in perpetuum celebrabimus.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus : tu e-
Pſa.59.c.16.17 nim noſtrum præſidium, perfugium noſtrum, noſtrum propugnaculum : tu Deus noſter clementiſſimus perpetuò extitiſti.

Gloria tribuatur Deo patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

Sicut à principio ad hunc vſque diem factum eſt, fietque per infinitas ſeculorum ætates. Amen.

Matu-

GRatiam tibi quantam maximam animi nostri capere possunt, habemus, Deus Pater cœlestis, qui nos ab omni Præteritæ noctis periculo atque discrimine saluos atque incolumes vsque ad hodiernum diem conseruasti; precamurque vt hodie etiam atque perpetuò in posterum salutis nostræ defensionem, atque patrocinium suscipere velis: & quemadmodũ discussa noctis caligine, solis luce mundum omnem compleuisti, & nos è somno excitasti, ita et menes nostras è tenebris internis ignorantiæ in lucem vocatas, & è vitiorum sopore suscitatas diuinis radijs sacrosancti spiritus tui, notitiaq; dilecti filii tui Iesu Christi seruatoris nostri, veri illius solis, illustrare digneris: vt ab operibus tenebrarum declinantes, omnemq; viuendi cursum ad diuinam verbi tui veritatem dirigentes, nos, vt in clara luce, atq; in conspectu tuo honestè, iustèque & sanctè, vt diei filios geramus, tandemque ad beatissimam illam lucem in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Iesu Christo perueniamus. Cui tecum & cum sancto spiritu vni venerandæ maiestatis Deo, laus atq; honor omnis in perpetuum debetur. Amen.

Psal. 3. b. 1. & 4. b. 8

Psal. 91. a. 1. 2. 3, &c. toto.

Psal. 74. c. 16

Psal. 4. b. 6. & 36, b. 9

Ioan. 14. d. 26. & 16. b. 13

Act. 26. c. 18. 2 Cor. 1. b. 6

Ioa. 1. a. 5. 9. & 8. b. 12. & 12. c. 35.

Rom. 13. d. 12. 13.

Eph. 5. b. 8. c. 11

Psa 119. v. 105

Luc. 1. g. 74. 75

1 Tim. 6. d. 16

Precatio matutina studiosis accommodata.

MAximas tibi ex animis gratias agimus, Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor, quòd parentibus patronisque nostris hanc mentem dedisti, vt nos ea ætate, quæ maximè flexibilis est, & ad optima quæque discendum opportunissima, in bonarum literarum disciplinam traderent:

Iac. 1. c. 17

Ec. 12. a. 2. &c.

Pro.6, a.6,&c 9,& 24, c.26 Psal.127, c 2 Ioa.15, a.4,5 Psal.4,b.6 & 36, b.9 2 Cor. 4, b, 6 Dea.4,b.9.10 & 31,b.12,13 Psa 78,a.3,4 Mat 19,b.13 14 2 Tim.3,d.15 Ioh.15,c.15 1 Tim.1,l.17

traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostræque ætatis optimam partem, propter nostram ingenii tarditatem, negligentiam & inertiam perire sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atque studium nihil sine diuino instinctu tuo proficere valent, dignare cœlestibus tuis radiis mentibus ingeniisque nostris ita illucere, nosque eo desiderio & amore bonarum literarum, sapientia atque virtutis afficere, eaque docilitate ad percipiendum, memoriaque ad percepta retinendum donare, vt in pueritia atq; adolescentia nostra, bonis literis artibusque & virtutis præceptis liberaliter instituti, viri docti & pii, reique publicæ, atque sanctæ Ecclesiæ tuæ vtiles euadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriã amplificandam. Hæc à te Pater cœlestis, nomine vnici tui filii Iesu Christi seruatoris nostri efflagitamus, obsecrantes vt ea nobis ipsius causa largiri velis: tibi verò, cum eodem filio tuo, sanctoque spiritu, laus omnis & gloria perpetuò tribuatur, Amen.

MATVTINA PRECATIO.

alia scholis apta.

Luc.2, g.46 Eccle.12,a.2 &c,

LArgire Domine Deus, Pater cœlestis, vt diuino spiritu tuo afflati, & dilectissimi filii beatissimique pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimumque exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adolescentiæ nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium & virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem conformemus:

&

& ſicuti ætate progredimur, ita in dies magis magiſque ſcientia, ſapientia, virtute proficiamus: tum hominum piorum, tum verò tuam maximè cœleſtem gratiam atque amorem (in quo ſumma ſitâ eſt fœlicitas) nobis conſiliantes atque conſequentes: idque per eundem filium tuum Ieſum Chriſtum, ſeruatorem noſtrum, cui vna tecum & cum ſancto ſpiritu honor eſt atque gloria ſempiterna tribuenda, Amen. Luc, 2, g. 29 53

PSALMI.
ADMONITIO VESPERTINA et nocturna.

Die ſi quis incedat, nihil offendit: quoniam ſolis lumen aſpicit. Ioa. 11, b. 9, 6 10

At ſi de nocte ambulet, luce orbatus per errorem incurrit. Ioan. 3, c. 19

Hæc eſt damnationis cauſa, quòd lux mundo affulſit; homines verò tenebris, potius quàm luce delectati ſunt, eo quòd eorum vita flagitioſa fuerat. Ioan. 1, 25, 9

Ieſus Chriſtus Dei filius lux eſt, quæ in tenebris fulget, vera illa lux quæ omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur, illuſtrat.

Progrediamur igitur dum ſuppetit lumen, ne nos nox opprimat: nam qui tenebris verſatur neſcit quò ruat: Ioan. 12, c. 35

Incredu-

2 Cor.6.c.14 Ioa.12,c.36 Ioa.12,12,f.46 *Incredulorum peregrinum iugum ne feramus: verùm dum lucem aspicimus, lucifidamus, vt lucis soboles efficiamur.*

Ioan.8,b.12& 9,a.5 *Credamus in Iesum Christum Dei filium, qui mundo illuxit, vt omnes qui credunt in eum tenebris non iaceant.*

Qui Christum mundi lucem sequitur, è tenebris in lumen vitæ vocabitur.

Excitatur è tenebris lumen iys, qui castè atque integrè versantur.

Psalt 12,a.4 1 Ioan.2,b.9 *Qui se in luce versari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris vsque ad hoc tempus offunditur.*

Qui fratrem diligit, lucę circumfunditur: neque vnquam ab eo peccandi occasio offeretur.

Esa.58,b.10 *Si inopis atque egentis esuriei misertus fueris, luctuque & mœrore afflictum animum consolatione sustentaueris: tunc effulgebit è tenebris lumen tuum, eritque caligo tua instar meridiei.*

Hymnus vespertinus & nocturnus.

Psal.92.a.1 OPtimum est, nos tibi, ô Deus, confiteri, tuumq; numen precibus placare, &

& diuinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, ô excelsissime.

De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertiuis de veritate tua honorificè prædicare.

Dum terra atque homines obscura teguntur caligine, tua (ô Domine) gloria nobis illuscescat : lumen tuum & tua nos veritas dirigant. Esa.6,a.1,2 Psal.42,a.3 2 Cor.4,b.6

O Deus, qui iubes lumen è tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Iesu Christi.

Accende lucernam nostram, ô Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, vt in conspectu tuo ambulemus in lumine vinentium. Psal.18,f.27 Psal.56,c.13

Verbum tuum instar lucernæ est pædibus nostris, instar lychni semitis nostris; præfert lumẽ ijs qui in tenebris & in vmbra mortis versantur : vestigia nostra dirigit in viam pacis. Psa.119,v.105 Luc.1,g.79

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito : nam sic pedes nostri à lapsu continebuntur, ne in flagitium aliquod dilabamur. Psa.119,v.133 & 56,b.13 Psa.36,b.9,& 13.3,4

Penès te, O Deus, est fons vitæ, illustra

stra oculos nostros tui vultus fulgore: ne somno consopiti sempiterno, hostis nostri dominatu premamur.

Psal.17, c.13 & 56,b.13 Mat.8,b.12 & 22,b.13,& 25,c.30 *Extrahe nos è tenebris & è mortis caligine, rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: ô libera nos ab illa caligine, vbi fletus gemitusque fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur.*

Act.26,c.18 Oculos nostros aperi, vt è tenebris in lucem vocemur, & è potestate Satanæ vindicemur, & tibi, O Deus noster, asseramur.

Psal. 3,b.8 *Vt peccatorum veniam impetremus, hæreditatemque adeamus cum illis, qui per fidem erga filium tuum Iesum Christum sancti atque integri efficiuntur.*

Sic cubitum discedemus, nosque quieti trademus securi, tuo enim solius præsidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto:

Sicut in principio ad hunc vsque diem factum est, fietque per infinitas seculorum ætates. Amen.

Preca-

Precatio vespertina.

DOmine Deus cuius tutela est salus hominum, atque rerum omnium; quando nox mundum oppressit, corpora mox nostra somno, quo nihill est morti similius, resoluta languidaque iacebunt: nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, vt à potestate malitiosorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valent, et à peccatis, tenebrarum operibus, atq; alijs omnibus tum corporis tum animæ periculis nos tueri, & conseruare velis: atque totos nos sopore opprimi, & quasi sepultos iacere, aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, vt tui nos obliuio capiat; verùm vt corporibus sopitis, animi vigiles assiduè noctes dieſque tibi intenti excubent. Et cùm requies corpora simul atque animos nostros satis quantum natura quæret, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum seruatorem nostrum, qui, vna tecum, & cum sancto spiritu, omni laude, & gloria, omnibus sæculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

Psal. 91, & 146 147
Luc. 8, g. 52
Ioan 11, c. 11 12, &c.
1 Thes. 4, c. 13 14
Eph. 6, b. 12
2 Cor. 11, b. 13
Eph. 5, b. 11 12, &c.
1 Thes. 5, a 5, 6 b. 10

1 Cor. 7, d. 20
Eph. 4. a. 1, &c.
1 Thes. 1, d. 12 13

Vespertina Precatio alia.

OMnipotens Deus, cuius beneficio, sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescit, sic

&

Isa.45.b.7.& 50.a.3 Eccle.5.b.11

& nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur; supplici à te precatione petimus, ut quemadmodum nox tenebris omnia obscurat, ita & peccata etiam nostra illi dilecto filio condonans, occultare, & ab oculis tuis remouere, atque illorum memoriam sempiterna obliuione delere velis: vt veluti corpora somno & requiete reficientur, itidem animi nostri misericordiæ tuæ fiducia, à sceleratam conscientia soluti tranquillentur: atque ita tuo increati crastino quum dilucescet, reliquisque vitæ nostræ diebus experrecti ad tibi seruiendum exciremur. Et quando mors ipsa, à qua tam est tibi facile nos atque à somno corporis excitare, imminebit, in spe lætissimæ illius resurrectionis (qua corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum expergefacta) requiescamus: quando hæreditatis sanctorum in lumine participes reddemur, in cœlesti Hierusalem, beatissima illa ciuitate, quæ neque Lucernæ, neque Solis, neque Lunæ lumine, quo illustretur, indigebit: tua enim O Deus gloria illi illucescet, tuusq; filius agnus ille nostrum erit decus ac lumen sempiternum. Ad quam gloriosissimam lucem, & regnum dilecti filij tui, vt nos velis perducere, te per eundem illum seruatorem nostrum obtestamur, atque obsecramus, qui vnà tecum, cum sancto spiritu, maximis & immortalibus honoribus, summisq; & perpetuis laudibus efferendus est atq; celebrandus. Amen.

Psal.65.a.5.& 52.a.1.& 51 a.2.b.9. Esay 43.d.25 Eze.18.a.22 Acts 3.d.19 Col.1.b.13.24 Psal.[illegible] Lu.8.g.52.54 &c. Joan.11.b.11 c.25.[illegible].44 Col.1.b.12 Gal.4.d.46 Apoc.21.g.23 & 22.5 Col.1.c.13

FINIS.